

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Θέμα Πτυχιακής : *«Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ Ν.Α ΕΥΡΩΠΗ – ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ».*

Σπουδαστής : Μαθιουδάκης Στέλιος ΑΜ: 2673

Επιβλέπων Καθηγητής: Μανιούδης Μιχάλης

Ηράκλειο, Σεπτέμβριος 2010

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1 : Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα.....	8
1.1 Το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα έως και τη δεκαετία του 80'.....	9
1.2 Το τραπεζικό σύστημα τη δεκαετία του '90 έως σήμερα.....	11
1.3. Διαμόρφωση του σύγχρονου Ελληνικού Τραπεζικού συστήματος.....	12
Κεφάλαιο 2 : Η μετάβαση του τραπεζικού συστήματος των χωρών της Ν.Α Ευρώπης.....	15
2.1 Επισκόπηση των Βαλκανικών Οικονομιών κατά το πρώτο διάστημα της μετάβασης.....	16
2.2 Τα συμπεράσματα από την διαδικασία μετάβασης στις Βαλκανικές χώρες.....	18
2.3 Τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων στον βαλκανικό τραπεζικό τομέα και οι προοπτικές για το μέλλον.....	22
2.4 Η βαλκανική οικονομία μετά το 2003 και η ένταξη των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης στην Ε.Ε.....	23
Κεφάλαιο 3 : Κίνητρα και στόχοι των ελληνικών τραπεζών.....	25
3.1 Γιατί οι Ελληνικές επιχειρήσεις επενδύουν στα Βαλκάνια	26
3.2. Η επέκταση των ελληνικών τραπεζών, οι λόγοι που και παράγοντες που τις ώθησαν.....	28
Κεφάλαιο 4 : Οι ελληνικές τράπεζες στα Βαλκάνια.....	32
4.1 Η παρουσία των ελληνικών τραπεζών στα Βαλκάνια.....	33
4.2. Η επέκταση σε Τουρκία – Ουκρανία.....	40
4.3 Πρόσφατες εξαγορές ελληνικών τραπεζών στα Βαλκάνια.....	43

Κεφάλαιο 5 : Οι εξελίξεις στην οικονομία και των τραπεζικό τομέα των χωρών της Ν.Α Ευρώπης.	45
5.1. Το Τραπεζικό Σύστημα στα Βαλκάνια μετά το 2003.....	46
5.2. Εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα ανά χώρα για την περίοδο 2004-2006....	48
5.2.1. Αλβανία.....	48
5.2.2. Βουλγαρία.....	49
5.2.3. ΠΓΔΜ.....	49
5.2.4. Ρουμανία.....	50
5.2.5. Σερβία / Μαυροβούνιο.....	50
 Κεφάλαιο 6 : Παρουσίαση των επιπτώσεων της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες στα Βαλκάνια και Ν.Α Ευρώπη – Προοπτικές στόχοι για τα επόμενα χρόνια.....	52
6.1 Η Διεθνής χρηματοοικονομική κρίση και η θέση του ελληνικού χρηματοοικονομικού συστήματος.....	53
6.2 Οι επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα.....	53
6.3 Οι ελληνικές τράπεζες κατά την περίοδο της κρίσης	55
6.4 Μελλοντικές προοπτικές.....	56
6.5 Οι επιπτώσεις της κρίσης στην ελληνική και στις Βαλκανικές οικονομίες	57
6.6 Μονόδρομος η παραμονή στο χώρο των Βαλκανίων.....	60
6.7 Εναλλακτικά σχέδια δράσης ενάντια στη κρίση.....	61
 Βιβλιογραφία	63

Εισαγωγή

Το 1989, αποτέλεσε έτος ορόσημο για την παγκόσμια κοινότητα. Μετά από αρκετές δεκαετίες, η οικονομική δομή του σοσιαλισμού, η οποία συνίστατο στην κρατική κυριαρχία και τον κεντρικό σχεδιασμό της οικονομίας, κατέρρευσε. Το σοσιαλιστικό σύστημα, απέτυχε να λειτουργήσει στην πράξη, καθώς παρουσίασε σημαντικές ενδογενείς αδυναμίες. Αυτές συνίσταντο κυρίως στο δαπανηρό χαρακτήρα της οικονομίας και την κατασπατάληση των εθνικών πόρων, τη δυσκολία προσαρμογής της σοσιαλιστικής οικονομίας στην τεχνολογική πρόοδο, την ανισομερή ανάπτυξη της κοινωνικής παραγωγής, την έντονη κρατική κυριαρχία που στερούσε κάθε ιδιωτική πρωτοβουλία για ανάπτυξη, τη δημιουργία τεράστιων αναποτελεσματικών μονοπωλίων και την χαμηλή παραγωγικότητα. Μετά τις αρχές της δεκαετίας του '80 φάνηκε η ανάγκη για άμεσες και ριζικές μεταρρυθμίσεις και την μετάβαση σε ένα οικονομικό μοντέλο διαφορετικό από το σοσιαλιστικό. Έτσι, το 1989 η πτώση του «υπαρκτού» σοσιαλισμού στις χώρες της Κεντρικής και της Ν.Α. Ευρώπης, έδωσε το έναυσμα για τον μετασχηματισμό των χωρών αυτών σε οικονομίες και κοινωνίες της αγοράς.

Η χρονική συγκυρία της πτώσης του «ανατολικού μπλοκ», ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή για την Ελλάδα. Δόθηκε η ευκαιρία σε αρκετές ελληνικές επιχειρήσεις να επεκταθούν στις «παρθένες» αγορές των βαλκανικών χωρών, αναλαμβάνοντας και το σχετικό υψηλό ρίσκο. Οι ελληνικές επιχειρήσεις απέβλεπαν στην αγορά των 65 εκ. περίπου Βαλκανίων καταναλωτών, στη δυνατότητα παραγωγής με χαμηλότερο κόστος, και στην βελτίωση της οικονομικής κατάστασης στις χώρες αυτές υπό το πρίσμα της μελλοντικής ένταξής τους στην Ε.Ε. Τα πλεονεκτήματα που είχαν οι ελληνικές εταιρείες, σχετίζονταν κυρίως με τη γεωγραφική εγγύτητα και το γεγονός ότι οι μεγάλες πολυεθνικές δεν είχαν εισέλθει στην βαλκανική αγορά, καθώς θεωρούνταν υψηλού ρίσκου. Η διείσδυση στις Βαλκανικές χώρες ήταν η απαρχή διεθνοποίησης της ελληνικής επιχείρησης, κάτι που πραγματοποιήθηκε με σημαντική χρονική υστέρηση σε σύγκριση με τις λοιπές ανεπτυγμένες χώρες. Για πρώτη φορά, δόθηκε η ευκαιρία σε ελληνικές επιχειρήσεις να διεθνοποιήσουν την παραγωγική τους δραστηριότητα. Το ελληνικό κράτος στήριξε την ιδιωτική αυτή πρωτοβουλία με σχέδια και μέσω της συμμετοχής σε προγράμματα της Ε.Ε. για οικονομική ενίσχυση και παροχή τεχνογνωσίας.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, οι ελληνικές τράπεζες επεκτάθηκαν στις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης και πραγματοποίησαν σημαντικές επενδύσεις ιδρύοντας υποκαταστήματα ή εξαγοράζοντας εγχώριες πιστωτικά ιδρύματα. Η χρονική συγκυρία της πτώσης του ανατολικού μπλοκ ήταν ευνοϊκή και για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, η λειτουργία του οποίου απελευθερώθηκε μόλις στα τέλη της δεκαετίας του '80. Επιπλέον, οι τράπεζες προέβλεψαν τον κορεσμό που θα υπήρχε τα επόμενα χρόνια στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα και αναζήτησαν την επέκτασή τους στα

γεινιάζοντα Βαλκάνια. Εκεί οι ελληνικές τράπεζες ήταν από τους πρώτους επενδυτές καθώς οι λοιπές μεγάλες ευρωπαϊκές τράπεζες προτίμησαν σε πρώτο στάδιο να επεκταθούν στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης σε μετάβαση, καθώς το ρίσκο επέκτασης στα Βαλκάνια ήταν υψηλό, καθώς οι μεταρρυθμίσεις βρίσκονταν σε αρχικό στάδιο. Ουσιαστικά, η περιοχή της Ν.Α. Ευρώπης ήταν και η μοναδική όπου θα μπορούσαν να επεκταθούν, καθώς δεν μπορούσαν να ανταγωνισθούν τις μεγάλες ευρωπαϊκές τράπεζες στις αναπτυγμένες αγορές και στις αγορές της Κεντρικής Ευρώπης. Έτσι οι τράπεζες πήραν το ρίσκο επέκτασης σε μια ανεκμετάλλευτη αγορά, έχοντας υψηλές προσδοκίες και σήμερα πλέον κατέχουν σημαντικά μερίδια αγοράς. Ολοένα και μεγαλύτερο μέρος της κερδοφορίας των ελληνικών τραπεζών προέρχεται από τις δραστηριότητες στη βαλκανική, ενώ η σημαντική παρουσία τους στην περιοχή κάνει πλέον τις ίδιες να αποτελούν ελκυστικό στόχο για εξαγορά από μεγάλα ευρωπαϊκά πιστωτικά ιδρύματα.

Η διαδικασία μετασχηματισμού των σοσιαλιστικών οικονομιών σε οικονομίες της αγοράς δεν ήταν καθόλου εύκολη υπόθεση καθώς έπρεπε να γίνουν μεταρρυθμίσεις σε μεγάλη κλίμακα. Σύμφωνα με τους ερευνητές, αυτές αφορούσαν τη μακροοικονομική σταθερότητα και τις διαρθρωτικές αλλαγές. Συγκεκριμένα έπρεπε να υπάρξει σταθεροποίηση του πληθωρισμού, έλεγχος των δημοσίων ελλειμμάτων, εξισορρόπηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας σε πραγματικά επίπεδα, κλπ. Επιπλέον, θα έπρεπε να υπάρξει μείωση του ποσοστού της κρατικής ιδιοκτησίας στην αγορά και ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, απελευθέρωση των τιμών, δόμηση αποτελεσματικού τραπεζικού τομέα και κεφαλαιαγοράς, άνοιγμα στο διεθνές εμπόριο, απελευθέρωση στην κίνηση κεφαλαίων, μεταρρυθμίσεις στο νομοθετικό πλαίσιο και γενικότερα ρύθμιση της αγοράς με την κατάργηση των μονοπωλίων.

Καταλυτικό ρόλο στη διαδικασία της μετάβασης έπαιξε η αναμόρφωση του τραπεζικού τομέα. Σε μια ελεύθερη οικονομία, ο τραπεζικός τομέας παίζει το σημαντικό ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ αποταμιευτών και επιχειρήσεων. Όσο καλύτερα εξυπηρετεί το ρόλο αυτό ο τραπεζικός τομέας, τόσο καλύτερες θα είναι οι επιδόσεις της οικονομίας μακροπρόθεσμα.

Σε όλες τις χώρες, η διαμεσολάβηση μεταξύ αποταμιευτών και δανειζομένων είχε ενσωματωθεί εντός του κράτους, με την έννοια ότι οι χορηγήσεις κατευθύνονταν προς τις κρατικές επιχειρήσεις προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της παραγωγής βάσει του προγραμματισμού. Η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας των δανειζομένων και η διαχείριση των κινδύνων ήταν έννοιες άγνωστες. Αρκετοί οικονομολόγοι, όπως και οι διεθνείς οργανισμοί, μετά την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων το 1989, προσπάθησαν να προσδιορίσουν τα βασικά βήματα που θα πρέπει να κάνουν οι χώρες της Κεντρικής και Ν.Α. Ευρώπης σε μετάβαση, προκειμένου να αναμορφώσουν τον τραπεζικό τους τομέα.

Η διαδικασία της μετάβασης στις χώρες της βαλκανικής, χαρακτηριζόταν από επιπλέον βαθμό δυσκολίας, γεγονός που δημιούργησε μεγάλο βαθμό αβεβαιότητας με πολλές οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Με εξαίρεση την πρώην Γιουγκοσλαβική δημοκρατία, όλες οι άλλες βαλκανικές χώρες υστερούσαν σε

επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης σε σχέση με τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, οπότε η διαδικασία της μετάβασης ξεκινούσε από διαφορετική αφετηρία. Υπήρχε τεχνολογική υστέρηση και τεράστια έλλειψη σε υποδομές. Επιπλέον, η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας συνοδεύτηκε από εμφύλιες συρράξεις που επέφεραν ένα τεράστιο οικονομικό και κοινωνικό κόστος. Η Γιουγκοσλαβία κατέληξε σε μια φθίνουσα οικονομία με μεγάλα ελλείμματα και αυξανόμενο δημόσιο χρέος, ενώ οι συρράξεις αυτές επιβάρυναν οικονομικά και τις γειτονικές χώρες. Κατά κράτος, υπήρχαν ορισμένες επιπλέον ιδιαιτερότητες, που δυσκόλευαν τη διαδικασία της μετάβασης. Για παράδειγμα, η Αλβανία βρισκόταν σε ένα καθεστώς πλήρους απομονωτισμού από τον υπόλοιπο κόσμο. Η Γιουγκοσλαβία όπως είπαμε σπαραζόταν από τις εμφύλιες συγκρούσεις, ενώ η Βουλγαρία και η Ρουμανία είχαν αναπτύξει μια ακραία εξάρτηση από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Σημειώνεται τέλος ότι σε όλες τις χώρες υπήρξε μεγάλη διστακτικότητα στην προώθηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων τόσο στην οικονομία όσο και στον τραπεζικό τομέα. Το νέο καθεστώς που αναδείχθηκε μετά το 1989, αποτελούνταν στην ουσία από εκπροσώπους του παλαιού καθεστώτος, οι οποίοι αποτέλεσαν τη νέα αστική τάξη και δυσκόλευσαν την προώθηση των μεταρρυθμίσεων προκειμένου να αποκομίσουν ίδιο όφελος. Ως εκ τούτου, η διαδικασία της μετάβασης για τις βαλκανικές χώρες ξεκίνησε ουσιαστικά μετά τα μέσα της δεκαετίας του '90

Αντικείμενο μελέτης της παρούσης πτυχιακής εργασίας είναι η επέκταση των Ελληνικών τραπεζών στις χώρες των Βαλκανίων κατά τη διάρκεια της μετάβασης αυτών από σοσιαλιστικές οικονομίες σε οικονομίες της αγοράς, κατά την περίοδο από το 1989 και έπειτα. Ερευνούνται οι λόγοι που ώθησαν τις Ελληνικές τράπεζες να επεκταθούν εκτός συνόρων, οι λόγοι για τους οποίους επέλεξαν την συγκεκριμένη περιοχή, ενώ αξιολογούνται τα πλεονεκτήματα τους έναντι των λοιπών ξένων τραπεζών που δραστηριοποιούνται στην Ν.Α. Ευρώπη.

Η επιλογή του θέματος, «Η επέκταση των ελληνικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στα βαλκάνια - κίνητρα και προοπτικές» για την πτυχιακή εργασία οφείλεται στο ενδιαφέρον μου για τις οικονομικές εξελίξεις στις γειτονικές χώρες. Το θέμα έχει σημαντικό ενδιαφέρον αφού εξελίσσεται σε ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο περιβάλλον, συνέπεια της βαθιάς οικονομικής κρίσης σε διεθνές επίπεδο.

Αναλυτικά, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας παρατίθενται στοιχεία που καταδεικνύουν τον ουσιαστικό ρόλο του ελληνικού τραπεζικού συστήματος που επήλθαν στην περιοχή με την κατάρρευση των οικονομιών των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού».

Η μετάβαση των οικονομιών των χωρών αυτών στην οικονομία της αγοράς είναι η ενότητα που αναπτύσσεται στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Η Ελλάδα έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο αφού, παραδοσιακή δεσμοί όπως ιστορικοί, θρησκευτικοί και πολιτιστικοί τη συνδέουν με τις χώρες των Βαλκανίων και της ΝΑ Ευρώπης.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η ισχυρή δυνατότητα προσέγγισης της χώρας μας στις βαλκανικές χώρες. Έπειτα, η ενισχυμένη παρουσία του ελληνικού τραπεζικού

συστήματος και η δυναμική παρουσία πολλών ελληνικών τραπεζών στην ανάπτυξη των χωρών αναπτύσσονται στο τέταρτο κεφάλαιο.

Στο επόμενο κεφάλαιο της εργασίας και πέμπτο παρουσιάζονται οι εξελίξεις στο τραπεζικό ράλι της περιοχής. Οι στόχοι και οι προοπτικές των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων για το μέλλον, απαιτούν την ανάλυση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στα Βαλκάνια και την ΝΑ Ευρώπη. Το θέμα αυτό καλύπτεται με το έκτο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1.1 Το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα έως και τη δεκαετία του '80.

Μετά την οικονομική ύφεση του 1974, υπήρξε οικονομική ανάκαμψη, με το Α.Ε.Π. να αυξάνεται με ρυθμούς άνω του 3%, ενώ υπήρξε σταδιακή αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Η διεθνοποίηση του τραπεζικού συστήματος με την επέκταση στο εξωτερικό των αμερικάνικων και ορισμένων μεγάλων ευρωπαϊκών τραπεζών, επηρέασε και το τραπεζικό σύστημα της χώρας. Στα τέλη του 1978, το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδος αποτελούνταν από 24 εμπορικές τράπεζες, εκ των οποίων οι δεκατέσσερις ήταν ξένες.

Το 1981, η Ελλάδα εισήλθε στην Ε.Ε. (τότε Ε.Ο.Κ.) ως το δωδέκατο μέλος και ξεκίνησε η προσαρμογή των εγχώριων κανόνων στους κοινοτικούς. Η μελέτη της επιτροπής Χαρισσόπουλου (1981), ήταν η πρώτη συστηματική μελέτη του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος και των επιπτώσεων που θα είχε σε αυτό η ένταξή μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Το 1982, καταργήθηκε η πανίσχυρη έως τότε Νομισματική Επιτροπή και δόθηκε αυξημένος βαθμός ανεξαρτησίας στην Τράπεζα της Ελλάδος. Η τελευταία, προχώρησε σε θέσπιση πιστωτικών κανόνων, στην παροχή περισσότερων πρωτοβουλιών στις τράπεζες, στον εκσυγχρονισμό των συναλλαγών, στην καθιέρωση ανταγωνιστικών επιτοκίων για τα Έντοκα Γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου και γενικότερα σε μεταρρυθμίσεις που απέβλεπαν στον εκσυγχρονισμό του τραπεζικού συστήματος. Το 1985, υπογράφηκε και η πράξη προσχώρησης της Τράπεζας της Ελλάδος στη συμφωνία των Κεντρικών Τραπεζών των χωρών-μελών της Κοινότητας. Παρόλα τα μέτρα που είχαν όμως ληφθεί, υπήρχαν ακόμα ανασταλτικοί παράγοντες για την βελτίωση και την ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Το τελευταίο, χαρακτηριζόταν από ολιγοπωλιακή διάθρωση και συμπεριφορά. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι το 70% περίπου, των συνολικών τραπεζικών εργασιών διεξαγόταν από δύο τράπεζες.

Οι τράπεζες (κυρίως οι κρατικές), παρουσίαζαν υψηλό λειτουργικό κόστος απόρροια του πλεονάζοντος προσωπικού, των ισχυρών τραπεζικών συνδικάτων που δημιουργούσαν ανελαστική αγορά εργασίας στον κλάδο, και της κακής διαχείρισης. Οι οργανωτικές δομές των περισσότερων τραπεζών ήταν απαρχαιωμένες, ενώ λειτουργούσαν σε μεγάλο βαθμό γραφειοκρατικά. Το λειτουργικό κόστος των τραπεζών επιβαρυνόταν από διάφορες κρατικές παρεμβάσεις όπως για καθορισμό του περιθωρίου κέρδους, για υποχρεωτικές δεσμεύσεις στις καταθέσεις, κλπ.

Τα τραπεζικά προϊόντα που προσφέρονταν στην ελληνική αγορά ήταν λίγα και απλά σε σχέση με αυτά των ανεπτυγμένων χωρών, ενώ το υπερβάλλον επιτοκιακό περιθώριο (spread) στη χώρα μας ήταν από τα μεγαλύτερα ανάμεσα στις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ, στοιχείο που δηλώνει αναποτελεσματική διαμεσολάβηση. Τα τραπεζικά επιτόκια εξάλλου, ήταν διοικητικά καθοριζόμενα.

Η χρηματιστηριακή αγορά στη χώρα μας ήταν περιορισμένη σε μέγεθος και προϊόντα και το σύνολο σχεδόν των αποταμιευτικών κεφαλαίων ήταν τοποθετημένα στις τράπεζες. Οι τραπεζικές εργασίες εστιάζονταν στην κυρίως στην επιχειρηματική πίστη (π.χ. χορήγηση βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων κίνησης για τις επιχειρήσεις) και λιγότερα σε συναλλαγές με τα νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα που είχαν παρουσιαστεί στις αναπτυγμένες χώρες.

Η έκθεση της Επιτροπής Καρατζά πυροδότησε σημαντικές εξελίξεις στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, καθώς σταδιακά ξεκίνησαν να πραγματοποιούνται οι περισσότερες από τις αλλαγές που προτάθηκαν. Συγκεκριμένα, η Τράπεζα της Ελλάδος έλαβε μια σειρά μέτρων για τον εκσυγχρονισμό του τραπεζικού συστήματος. Τα διοικητικά καθοριζόμενα επιτόκια, περιορίστηκαν σε λίγες μόνο κατηγορίες τραπεζικών χορηγήσεων και καταθέσεων, όπως των καταθέσεων ταμιευτηρίου και τα ειδικά επιτόκια προγραμμάτων κοινωνικής κατοικίας. Επίσης, παρασχέθηκε η ευχέρεια στις εμπορικές τράπεζες να χορηγούν στεγαστικά δάνεια με διαπραγματεύσιμο επιτόκιο.

Στις αρχές του 1989, τα μόνα επιτόκια που καθορίζονταν από την Τράπεζα της Ελλάδος ήταν το επιτόκιο καταθέσεων ταμιευτηρίου, ενώ υπήρχε κατώτατο όριο 17% για τις βραχυπρόθεσμες τραπεζικές χορηγήσεις και 16% για τα μέσο-μακροπρόθεσμα δάνεια. Ο διοικητικός αυτός καθορισμός χρησίμευε ως μέτρο στήριξης της αντιπληθωριστικής νομισματικής πολιτικής. Τον ίδιο χρόνο, καταργήθηκαν όλοι σχεδόν οι πολύπλοκοι και εξειδικευμένοι πιστωτικοί κανόνες που ίσχυαν από τη δεκαετία του '50. Επίσης, επιτράπηκε στις εμπορικές τράπεζες να επεκταθούν σε χρηματοδοτήσεις οικονομικών δραστηριοτήτων που έως τότε αποτελούσαν αποκλειστικό προνόμιο εξειδικευμένων πιστωτικών οργανισμών και αντίστροφα.

Σύμφωνα με την έκθεση του διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (1989), οι ελληνικές τράπεζες είχαν βραδεία προσαρμογή στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Αυτό εξηγείται εν μέρει από το γεγονός ότι επί πάνω από 30 χρόνια τα πιστωτικά ιδρύματα λειτουργούσαν κάτω από πολύπλοκους και περιοριστικούς κανόνες που απέτρεπε τις τράπεζες από οποιαδήποτε ανάληψη πρωτοβουλίας σχετικά με τη διαχείριση του

χαρτοφυλακίου τους και την εισαγωγή χρηματοδοτικών καινοτομιών. Πολλά πιστωτικά ιδρύματα απέβλεπαν επίσης σε προνομιακή μεταχείριση από το κράτος και αυτό λειτουργούσε εις βάρος της αποδοτικότητάς τους. Επιπλέον, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα εξακολουθούσε να έχει ολιγοπωλιακή διάρθρωση και πολλές φορές τα πιστωτικά ιδρύματα αναλάμβαναν υψηλούς πιστωτικούς κινδύνους, προκειμένου να διασφαλίσουν το μερίδιο αγοράς τους.

Από την άλλη πλευρά, αρνητικές επιδράσεις στην ανάπτυξη του ανταγωνισμού και στον εκσυγχρονισμό του τραπεζικού συστήματος, ασκούσε η έλλειψη μιας ευρείας και αποτελεσματικής αγοράς χρήματος και κεφαλαίου. Η απελευθέρωση όλων σχεδόν των επιτοκίων και η αντιστροφή της πολιτικής φτηνού χρήματος, οδήγησε σε προσφυγή σε πηγές κεφαλαίων εκτός τραπεζικού συστήματος. Ξεκίνησε η έκδοση ομολόγων του δημοσίου διάρκειας τριών μηνών έως τριών ετών, ενώ επιτράπηκε η έκδοση πιστοποιητικών καταθέσεων διάρκειας από τρεις μήνες έως τρία έτη. Η ελληνική κεφαλαιαγορά αναπτύχθηκε ραγδαία μετά το 1989 και η συνολική κεφαλαιοποίηση της ως ποσοστό το Α.Ε.Π. αυξήθηκε σημαντικά.

Μέχρι τα τέλη του της δεκαετίας του '90, το χρηματοπιστωτικό σύστημα είχε απελευθερωθεί πλήρως, τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις είχαν πρόσβαση σε ένα ευρύτερο φάσμα χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και οι αποδόσεις των καταθέσεων διαμορφώθηκαν στα επίπεδα της αγοράς. Ταυτόχρονα, η νομισματική πολιτική ασκούταν πλέον με σύγχρονα μέσα, όπως οι πράξεις ανοικτής αγοράς.

1.2 Το τραπεζικό σύστημα τη δεκαετία του '90 έως σήμερα

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 έως σήμερα, έχει αυξηθεί και διεθνοποιηθεί σημαντικά η κίνηση κεφαλαίων σε παγκόσμια κλίμακα, η λειτουργία των αγορών έχει γίνει πιο αποτελεσματική, η άμεση χρηματοδότηση έχει κερδίσει έδαφος, ενώ εντάθηκε η αλληλοδιείσδυση μεταξύ των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Σταδιακά, καταργήθηκαν όλες οι περιοριστικές ρυθμίσεις στη λειτουργία της αγοράς, απελευθερώθηκαν οι αγορές συναλλάγματος και υπήρξε περαιτέρω άμβλυνση των συνόρων μεταξύ των διαφόρων δραστηριοτήτων του χρηματοπιστωτικού τομέα. Νέα χρηματοοικονομικά εργαλεία και τραπεζικά προϊόντα εμφανίστηκαν, ενώ η στρατηγική των πιστωτικών ιδρυμάτων χαράσσεται πλέον σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό που χαρακτηρίζει πλέον το διεθνές τραπεζικό σύστημα είναι ο αυξημένος ανταγωνισμός και η παγκοσμιοποίηση των τραπεζικών δραστηριοτήτων.

Η εισαγωγή του κοινού νομίσματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν το σημαντικότερο γεγονός στην Ευρώπη κατά την περίοδο αυτή. Το πρώτο στάδιο ξεκίνησε την 1^η Ιουλίου 1990 έως τις 31 Δεκεμβρίου 1993 όπου υπήρξε συντονισμός των εθνικών νομισματικών πολιτικών και ελευθερία στην κίνηση κεφαλαίων. Το δεύτερο στάδιο ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1994 με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ινστιτούτου (ENI). Ένα από τα καθήκοντα του, ήταν να προετοιμάσει τις Κεντρικές Τράπεζες και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). Το τελευταίο στάδιο οδήγησε στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) την 1^η Ιανουαρίου του 1999. Το ευρώ κυκλοφόρησε σε φυσική μορφή τον Ιανουάριο του 2002. Σημαντικό χαρακτηριστικό του ευρωσυστήματος είναι το εξαιρετικά οργανωμένο σύστημα πληρωμών και εκκαθαρίσεων.

Η εισαγωγή του ευρώ επηρέασε σημαντικά το τραπεζικό σύστημα της Ευρώπης ως κάτωθι:

- Πριν την εισαγωγή του ευρώ, οι εγχώριες τράπεζες σε κάθε χώρα-μέλος κυριαρχούσαν στην εγχώρια αγορά λόγω των προνομιακών σχέσεων που είχαν αναπτύξει ήδη με τους πελάτες τους, την εμπειρία και γνώση της εγχώριας αγοράς και την εμπειρία στη χρησιμοποίηση του εγχώριου νομίσματος. Με την εισαγωγή του ευρώ και σε συνδυασμό με την κατάργηση των εμποδίων για ελεύθερη εγκατάσταση εντός της ένωσης, δημιουργείται ενιαίος τραπεζικός χώρος όπου η διασυνοριακή δραστηριότητα μεταξύ των ευρωπαϊκών τραπεζών διαμορφώνεται σε υψηλά επίπεδα.
- Άμεσος αντίκτυπος σε πολλές τράπεζες σε διαφορετικές χώρες ήταν η εξισορρόπηση των τιμών για ορισμένα κοινά προϊόντα και υπηρεσίες που παρέχονταν από αυτές.
- Δημιουργήθηκε μια δυναμική στον ευρωπαϊκό χώρο, η οποία επηρέασε θετικά και τον τραπεζικό τομέα. Η Ευρώπη είναι πλέον ένας ενιαίος οικονομικός χώρος που λειτουργεί σε περιβάλλον χαμηλού πληθωρισμού (που είναι και ο βασικός στόχος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας) δημιουργώντας έτσι ιδανικές συνθήκες για την οικονομική ανάπτυξη.

1.3. Διαμόρφωση του σύγχρονου Ελληνικού Τραπεζικού συστήματος.

Η απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος μετέβαλε σημαντικά τη μορφολογία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ελλάδα, προσδίδοντάς του ορισμένα χαρακτηριστικά:

- **Αύξηση του ανταγωνισμού.** Τα πιστωτικά ιδρύματα λειτουργούσαν κατά το παρελθόν σε ένα περιβάλλον προστατευμένο από τον ανταγωνισμό. Πλέον, οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν ένα αυξημένο ανταγωνισμό τόσο σε εγχώριο επίπεδο όσο και σε διεθνές. Ο αυξημένος ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζών είχε πολλές συνέπειες, όπως η βελτίωση της ποιότητας και του εύρους των υπηρεσιών που παρέχουν προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά. Επιπλέον, μειώθηκε η διαφορά μεταξύ των επιτοκίων χορηγήσεων και των επιτοκίων καταθέσεων.
- **Αύξηση του τραπεζικού δανεισμού.** Ο τραπεζικός δανεισμός προς τα νοικοκυριά αυξήθηκε σημαντικά τις δύο αυτές δεκαετίες. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τη πενταετία 1997-2002, όποτε και ο ετήσιος ρυθμός αύξησης ξεπερνούσε το 35%. Τα υπόλοιπα των στεγαστικών και των καταναλωτικών δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα, αυξήθηκαν τα τελευταία χρόνια και διαμορφώθηκαν σε 25% και 14% αντίστοιχα το 2005, έναντι μόλις 14% και 2% το 1993. Τα κέρδη από την τραπεζική ιδιωτών αποτελούν σήμερα μεγάλο κομμάτι των κερδών των πιστωτικών ιδρυμάτων.
- **Ο εκσυγχρονισμός του τρόπου λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων.** Οι ελληνικές τράπεζες έχουν πλέον εκσυγχρονίσει τον τρόπο λειτουργίας τους κατά τα δεδομένα των ανεπτυγμένων χωρών, με σκοπό να λειτουργούν αποτελεσματικά και αποδοτικά. Έχουν ενσωματώσει εξελιγμένα τεχνολογικά πληροφοριακά συστήματα, σύγχρονες μεθόδους διοίκησης, ενώ η διαχείριση των στοιχείων του ισολογισμού τους γίνεται με γνώμονα την αύξηση των κερδών και τη μείωση του λειτουργικού κόστους. Ήδη, μερικές μεγάλες ελληνικές τράπεζες, θα χρησιμοποιήσουν το Δεκέμβριο του 2010 τις εξελιγμένες τεχνικές διαχείρισης κινδύνου που θέτει το νέο πλαίσιο της Επιτροπής της Βασιλείας. Επίσης, από το 2005, οι ελληνικές τράπεζες υποχρεούνται να δημοσιεύουν τα οικονομικά στοιχεία και τις λογιστικές τους καταστάσεις σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, γεγονός που έχει προσδώσει μεγαλύτερη διαφάνεια στη λογιστική απεικόνιση των πιστωτικών ιδρυμάτων
- **Η Συγκέντρωση τραπεζικού κλάδου.** Η ενοποίηση μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων αποτέλεσε το κύριο γνώρισμα των διαρθρωτικών αλλαγών που έγιναν. Το ποσοστό συγκέντρωσης των έξι μεγαλύτερων τραπεζών στη χώρα (Εθνική, Εμπορική, Πειραιώς, Αγροτική, Alpha, Eurobank), όπως μετρείται από το ποσοστό του ενεργητικού των τραπεζών, ανερχόταν το 2005 σε 89,3% έναντι 89,2%

το 2002. Αυτό που έχει ενδιαφέρον είναι ότι η πρώτη από τις έξι μεγαλύτερες τράπεζες (Εθνική), έχασε μερίδιο αγοράς, ενώ οι άλλες πέντε κερδίζουν (με εξαίρεση την Εμπορική Τράπεζα). Έτσι, από το 89,3% που το μερίδιο αγοράς των έξι μεγαλύτερων τραπεζών, άνω του 60% αντιστοιχεί στις τρεις πρώτες (ποσοστό 24,1% αντιστοιχεί στην Εθνική Τράπεζα, 18,9% στην Alpha Bank και 18,8% στην EFG Eurobank). Το μέγεθος των έξι αυτών εμπορικών τραπεζών τους επιτρέπει πλέον να ανταγωνίζονται η μία την άλλη όσον αφορά ένα μεγάλο φάσμα τραπεζικών υπηρεσιών. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει συγκέντρωση, ο ανταγωνισμός στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα είναι ιδιαίτερα υψηλός. Αυτό σημαίνει ότι η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού τομέα και η ενοποίηση οδήγησαν σε αύξηση του ανταγωνισμού.

- **Η υιοθέτηση του ευρώ.** Η είσοδος της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ σηματοδότησε την έναρξη μιας νέας περιόδου για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, το οποίο, λειτουργώντας σε ένα πολύ ανταγωνιστικό περιβάλλον από ότι στο παρελθόν, πρέπει να συνεχίσει με εντατικούς ρυθμούς τις προσπάθειες εκσυγχρονισμού και προσαρμογής του στις συνθήκες που διαμορφώνονται στην ενοποιημένη χρηματοπιστωτική αγορά. Τα οικονομικά οφέλη από την υιοθέτηση του ευρώ για την Ελλάδα προέρχονται από τη συναλλαγματική σταθερότητα, τα χαμηλότερα επιτόκια, την αποτελεσματικότερη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και τη μείωση του κόστους μετατροπής χρήματος.

Με την εισαγωγή του ευρώ σημειώθηκε αύξηση του ανταγωνισμού, καθώς η ενιαία ευρωπαϊκή αγορά σήμανε και απώλεια της μονοπωλιακής θέσης που κατείχαν ως τώρα οι ελληνικές τράπεζες στις προτιμήσεις των Ελλήνων πελατών τους. Ήδη τα ελληνικά τραπεζικά επιτόκια τείνουν να εναρμονιστούν με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά. Όπως είναι ευνόητο, τα κέρδη των τραπεζών δεν θα μπορούν να βασίζονται πλέον σε τόσο μεγάλο βαθμό στο spread των επιτοκίων, αλλά θα πρέπει να αναζητηθούν και άλλες πηγές εσόδων και παράλληλα να επιτευχθεί μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα από την πλευρά του κόστους.

Οι ελληνικές τράπεζες πλεονεκτούν στο ότι έχουν αναπτύξει διαχρονικές σχέσεις με τους πελάτες τους και έχουν γνώση της εγχώριας αγοράς. Επιπλέον, η μη ύπαρξη φυσικών συνόρων και το υψηλό κόστος ίδρυσης υποκαταστημάτων, περιορίζει τις ξένες τράπεζες στην ίδρυση συμμαχιών και στην μικρή παρουσία τους στη χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ Ν.Α. ΕΥΡΩΠΗΣ

2.1 Επισκόπηση των Βαλκανικών Οικονομιών κατά το πρώτο διάστημα της μετάβασης.

Βουλγαρία: Οι οικονομίες των χωρών της βαλκανικής μετά τη πτώση του σοσιαλιστικού καθεστώτος εμφανίζουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Η Βουλγαρία μπορεί να θεωρηθεί μια τυπική χώρα όπου η οικονομία της αποτελούσε μοντέλο για τις άλλες χώρες της χερσονήσου. Το πρώτο εντυπωσιακό αποτέλεσμα παρουσιάστηκε με την ταχύτητα αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού. Η σταθεροποίηση του πληθωρισμού ήταν απόρροια της νομισματικής και μακροοικονομικής σταθερότητας που επήλθε στη χώρα μετά το 1997. Σύμφωνα με στοιχεία του Βουλγαρικού Υπουργείου Οικονομικών, ο πληθωρισμός επηρεάζεται ανοδικά κυρίως από το δείκτη τιμών των υπηρεσιών, ενώ παρουσιάζει μικρή εποχικότητα βαίνοντας αυξανόμενος συνήθως κατά το δεύτερο εξάμηνο του έτους.

Αλβανία: Το πιο εντυπωσιακό γεγονός στη μετάβαση των χωρών των Βαλκανίων στην ελεύθερη οικονομία, ήρθε με την εμφάνιση των «πυραμίδων» στη γειτονική Αλβανία όπου οι επιπτώσεις άγγιξαν και την ελληνική οικονομία καθώς πολλοί έλληνες επιχειρηματίες είχαν δημιουργήσει συνεργασίες με αλβανικές επιχειρήσεις. Το οικονομικό και κοινωνικό σύστημα της χώρας εισήλθε σε νέα κρίση με την κατάρρευση των «πυραμιδικών» σχημάτων το Μάρτιο του 1997, όπου το Α.Ε.Π. παρουσίασε μείωση κατά 7% και ο πληθωρισμός ανήλθε στο 33,2%. Η Αλβανική κοινωνία βυθίστηκε σε μια παρατεταμένη κρίση, κύρια χαρακτηριστικά της οποίας ήταν η παράλυση της κρατικής μηχανής, οι εκτεταμένες καταστροφές σε δημόσια κτίρια και σε επιχειρήσεις, η αναρχία και η εγκληματικότητα. Η χώρα τέθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης για 5 μήνες.

ΠΓΔΜ: Η οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ. αντιμετώπισε μεγάλη κρίση κατά την πρώτη περίοδο της μετάβασης καθώς ήταν από τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της πρώην ενιαίας Γιουγκοσλαβίας, αναφορικά με την παραγωγή, την απασχόληση και την κοινωνική πρόνοια. Ταυτόχρονα, επηρεάστηκε σημαντικά από τους εμφύλιους πολέμους που μαίνονταν στην Γιουγκοσλαβία εκείνη την εποχή και προκάλεσαν σημαντική αβεβαιότητα στο εμπόριο, στις επενδύσεις και στην συναλλαγματική ισοτιμία.

Συνοπτικά, τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπιζε η οικονομία της Π.Γ.Δ.Μ. την πρώτη περίοδο της μετάβασης ήταν:

- Το προβληματικό τραπεζικό σύστημα και η έλλειψη κεφαλαίου για τη χρηματοδότηση της οικονομίας,

- Η έλλειψη εσωτερικής αγοράς για τα αγροτικά και βιομηχανικά προϊόντα,
- Η Νομισματική κρίση (το νέο νόμισμα/δηνάριο κυκλοφόρησε το 1992)
- Η διευρυμένη παραοικονομία που δημιουργούσε σειρά δημοσιονομικών και τραπεζικών προβλημάτων.

Ρουμανία: Η προσαρμογή της Ρουμανικής οικονομίας ήταν ιδιαίτερα οδυνηρή και ήδη επιβαρημένη από τους εξτρεμισμούς της κεντρικής σχεδίασης, της αλόγιστης σπατάλης των παραγωγικών πόρων, της χαμηλής παραγωγικότητας και γενικά της ασθενούς παραγωγικής βάσης και υποδομών.

Το 1992 έγινε σημαντική απελευθέρωση των τιμών και καταργήθηκε το μονοπώλιο του κράτους στο εμπόριο. Τα επόμενα δύο χρόνια εισήχθη ο Φ.Π.Α., ιδρύθηκε η δευτερογενής αγορά ομολόγων και η επιτροπή κεφαλαιαγοράς. Το 1995 η Ρουμανία έγινε μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, θεσπίστηκε ο Νόμος περί χρεοκοπιών και ξεκίνησε τη λειτουργία του το Χρηματιστήριο της Ρουμανίας.

Μέχρι το τέλος του 1999, συνεχίστηκαν οι φτωχές επιδόσεις στο σύνολο σχεδόν των οικονομικών τομέων της χώρας, ενώ συνεχίστηκε η κωλυσιεργία για τις περισσότερες μεταρρυθμίσεις. Η Ρουμανική κυβέρνηση εγκατέλειψε την πολιτική της βαθμιαίας μετάβασης στην οικονομία της αγοράς και υιοθέτησε πρόγραμμα θεραπείας «σοκ», τα αποτελέσματα της οποίας έγιναν αισθητά μετά το 2000. Η Ρουμανική οικονομία έδειξε σημάδια βελτίωσης και ουσιαστικής ανάπτυξης μετά το 2000, όπου και υποδείχθηκε συγκεκριμένη οικονομική πολιτική από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Οι αλλαγές περιελάμβαναν την επιτάχυνση της ρευστοποίησης των μεγάλων δημοσίων επιχειρήσεων, την αναμόρφωση του αγροτικού και του τραπεζικού τομέα, κ.α. Επιπλέον, υπήρχε στόχος για δραστική μείωση του πληθωρισμού που είχε αγγίξει το 154,8% το 1997 και τη μείωση του εξωτερικού χρέους και του δημοσίου ελλείμματος.

Σερβία Μαυροβούνιο: Στις αρχές της δεκαετίας του '90 η Γιουγκοσλαβία ήταν η πλέον αναπτυγμένη σοσιαλιστική χώρα της Ν.Α. Ευρώπης. Από το 1991 όμως, η χώρα σπαραζόταν από εμφύλιες συγκρούσεις, οι οποίες είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομία.

Η οικονομία συνέχιζε να έχει σοβαρά προβλήματα παρά των όποιων μεταρρυθμιστικών προσπαθειών, απόρροια:

- Των διεθνών κυρώσεων (embargo) που είχαν επιβληθεί στη χώρα,

- Της συρρίκνωσης των εργασιών των επιχειρήσεων λόγω της διάλυσης της πρώην ενωμένης Γιουγκοσλαβίας,
- Της απαξίωσης της τεχνολογίας και την έλλειψη πρώτων υλών,
- Την έλλειψη ρευστότητας για την πραγματοποίηση επενδύσεων,
- Τον υπερπληθωρισμό και το ραγδαία υποτιμώμενο νόμισμα,
- Της μείωσης της αγοραστικής δύναμης,
- Της παραοικονομίας που μάστιζε τη χώρα.

Σημαντικό ρόλο κατά την περίοδο του διεθνούς αποκλεισμού έπαιξε ο αγροτικός τομέας αφού κατάφερε να εξασφαλίζει με πρώτες ύλες και τρόφιμα την αγορά.

Οι αεροπορικές επιδρομές του ΝΑΤΟ (24 Μαρτίου – 10 Ιουνίου 1999), καθώς και η πολιτική και οικονομική απομόνωση της χώρας έπληξαν σοβαρά τη Γιουγκοσλαβία. Καταστράφηκαν έργα υποδομής και παραγωγικές μονάδες, αυξήθηκε η ανεργία πάνω από 35%, μειώθηκε το εμπόριο κατά 40%, άνοιξε η παραοικονομία, αποσταθεροποιήθηκε το θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο. Οι συνολικές ζημιές της χώρας υπολογίζονται ότι ανήλθαν σε περίπου 100 δις δολάρια Η.Π.Α.

Με την ανάδειξη της κυβέρνησης από τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2000, έγιναν τα πρώτα βήματα εξόδου της χώρας από την πολιτική και οικονομική απομόνωση των τελευταίων ετών

Η κρατική δομή του τραπεζικού συστήματος της Σερβίας επηρεάζονταν από το εμπάργκο και τις εμφύλιες συρράξεις. Η διάλυση της ενωμένης Γιουγκοσλαβίας, οδήγησε σε δραματική μείωση των υποκαταστημάτων των τραπεζών και σε απώλεια χιλιάδων πελατών και διαθεσίμων. Το τραπεζικό σύστημα ήταν αφερέγγυο και δεν είχε τη δυνατότητα να επιτελέσει επιτυχώς το διαμεσολαβητικό του ρόλο, ενώ η συνεχής απομείωση του πραγματικού εισοδήματος των καταναλωτών οδήγησε σε μείωση των αποταμιεύσεων.

2.2 Τα συμπεράσματα από την διαδικασία μετάβασης στις Βαλκανικές χώρες

Από τις Βαλκανικές χώρες που εξετάζουμε, η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Π.Γ.Δ.Μ. υιοθέτησαν αρχικά την βαθμιαία προσέγγιση στην διαδικασία μετάβασης, ενώ η Αλβανία ακολούθησε την εφαρμογή του μοντέλου “shock therapy”. Η Γιουγκοσλαβία είχε λιγότερο από όλες τις Βαλκανικές χώρες την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις καθώς δεν ακολουθούσε επακριβώς τις αρχές της κεντρικά σχεδιαζόμενης οικονομίας. Όμως, οι εμφύλιες πολεμικές συρράξεις καθυστέρησαν

χρονικά όλες τις απαραίτητες ενέργειες για μετάβαση στην οικονομία της αγοράς όποτε μετά τη λήξη του πολέμου υπήρξε η ανάγκη υιοθέτησης άμεσων μέτρων. Οι επιλογές των Βαλκανικών χωρών απεικονίζονται στις αντίστοιχες οικονομικές επιδόσεις και κοινωνικές επιπτώσεις των πολιτικών που ακολούθησαν.

Όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, σε όλες τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες, ακόμα και σε αυτές που υιοθετήθηκε η πολιτική της βαθμιαίας προσέγγισης, υπήρξε σε κάποια φάση η ανάγκη για άμεσες αλλαγές υπό τη μορφή της πολιτικής «σοκ». Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, όπως αναφέρεται στην πλειονότητα της βιβλιογραφίας αλλά και στις εκθέσεις των διεθνών οργανισμών, τυχόν καθυστερήσεις λόγω σταδιακής εφαρμογής των απαραίτητων μέτρων μπορεί να επιδράσει αρνητικά στη διαδικασία της μετάβασης.

Όπως θα δούμε στη συνέχεια, σε όλες τις χώρες υπήρξε κάθετη πτώση της παραγωγής για την περίοδο 1989 – 1993. Υπήρξε αποσυντονισμός των υπηρεσιών και αποσάθρωση της βιομηχανικής τους υποδομής. Η συρρίκνωση του ΑΕΠ των Βαλκανικών χωρών σταμάτησε την περίοδο 1993 – 95, ενώ από το 1996-97 έως σήμερα, η αναπτυξιακή τους πορεία είναι σταθερή με μέσους ρυθμούς ανάπτυξης πολλαπλάσιους του μέσου όρου της Ε.Ε. Όμως, η εισαγωγή των κανόνων της αγοράς, όπως η απελευθέρωση των τιμών, είχε ολέθριες κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες. Η ανεργία αυξήθηκε δραματικά σε όλες τις χώρες ενώ το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών έπεσε κατακόρυφα. Ταυτόχρονα, οι εκπρόσωποι του παλαιού καθεστώτος ήταν αυτοί που επωφελήθηκαν του κενού εξουσίας που δημιουργήθηκε και αποτέλεσαν την νέα αστική τάξη.

Σημειώνεται ότι υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με την αξιοπιστία των στατιστικών στοιχείων κατά την πρώτη περίοδο της μετάβασης, καθώς μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού καθεστώτος ήταν ιδιαίτερα δύσκολη η μέτρηση των πραγματικών οικονομικών μεγεθών και ιδίως αυτών που προέρχονταν από τον ιδιωτικό τομέα και την παραοικονομία. Επιπλέον, η απελευθέρωση των τιμών μετά το 1989, ο υπερπληθωρισμός και οι σταθμίσεις που βασίζονται στο επίπεδο των τιμών και διαφέρουν από περίοδο σε περίοδο, κάνουν ιδιαίτερα δύσκολο τον υπολογισμό του ΑΕΠ με ένα έτος βάσης. Σημειώνεται επίσης ότι, δεν είναι ιδιαίτερα αξιόπιστα και τα στατιστικά στοιχεία πριν από το 1989, καθώς τα σοσιαλιστικά καθεστώτα συνήθιζαν να αποκρύπτουν την αλήθεια για προβλήματα όπως η ανεργία, ενώ το επίπεδο τιμών κρατιόταν τεχνητά χαμηλά, χωρίς να παρουσιάζει ιδιαίτερες μεταβολές και χωρίς να συνδέεται με τις πραγματικές τιμές που επικρατούσαν στην αγορά.

Συνοπτικά, τα συμπεράσματα από την μετάβαση των οικονομιών των Βαλκανικών χωρών είναι τα ακόλουθα:

- Η εφαρμογή της πολιτικής «σοκ» δεν είναι ευχάριστη, με την έννοια, ότι οι άμεσες αλλαγές είναι αρκετά επώδυνες για το λαό. Όπως αποδείχθηκε όμως οι χώρες που υιοθέτησαν την πολιτική αυτή (έστω και σε δεύτερη φάση) εμφάνισαν καλύτερα αποτελέσματα έως σήμερα.
- Οι μεταρρυθμίσεις σε όλες τις χώρες συνοδεύτηκαν από έξαρση των κοινωνικών προβλημάτων όπως η φτώχεια, η ανεργία και η εγκληματικότητα.
- Η μακροοικονομική σταθερότητα είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη. Η σταθεροποίηση του πληθωρισμού και της συναλλαγματικής ισοτιμίας, είναι βασικοί παράγοντες για την επίτευξη της μακροοικονομικής σταθερότητας.
- Η πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων συνοδεύτηκε από την δημιουργία μιας νέας αστικής τάξης, η οποία συνήθως αποτελούνταν από τους εκπρόσωπους του παλιού καθεστώτος. Η νέα τάξη, ήταν αυτή που εκμεταλλεύτηκε το κενό εξουσίας μετά το 1989 και ανέλαβε τα ηνία της οικονομικής και πολιτικής δραστηριότητας.
- Οι διαρθρωτικές αλλαγές έχουν μεγάλη σημασία για τη μετάβαση. Δεν πρέπει να αγνοηθούν δηλαδή οι μικροοικονομικές αλλαγές όπως η αναμόρφωση του τραπεζικού συστήματος, η εισαγωγή συνθηκών ανταγωνισμού, η καθιέρωση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας κλπ. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της μετάβασης άλλαξε η διαρθρωτική δομή της οικονομίας, με τον τομέα των υπηρεσιών να λαμβάνει μεγαλύτερο μερίδιο συμμετοχής στο παραγόμενο Α.Ε.Π., που έφθανε άνω του 50%. Αντίθετα, μειώθηκαν τα μερίδια τόσο του βιομηχανικού όσο και του αγροτικού τομέα.
- Οι οικονομικές αλλαγές έχουν μεγαλύτερη σημασία από τις πολιτικές. Όταν δρομολογηθούν άμεσες οικονομικές εξελίξεις και αλλαγές οι οποίες είναι δεσμευτικές, δεν δίνονται κίνητρα στους πολιτικούς για τυχόν αποφάσεις με ίδιο όφελος, που μπορούν να φέρουν τη χώρα στην οπισθοδρόμηση.
- Οι χώρες της Ν.Α. Ευρώπης συνολικά, υστέρησαν στη διαδικασία της μετάβασης σε σχέση με τις αντίστοιχες της Κεντρικής Ευρώπης, που προχώρησαν άμεσα σε βαθιές μεταρρυθμίσεις. Μόλις μετά τα μέσα της

δεκαετίας του '90, η κατάσταση στις Βαλκανικές οικονομίες βελτιώθηκε αισθητά. Έτσι στις περισσότερες χώρες, μόλις το 2004-05, το Α.Ε.Π. έχει φθάσει στα επίπεδα του 1989, ενώ υπάρχουν πλέον σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης για το μέλλον.

Αναφορικά με το τραπεζικό σύστημα, τα συμπεράσματα από την μετάβαση των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης είναι τα ακόλουθα:

- **Οι τραπεζικές κρίσεις.** Όλες σχεδόν οι Βαλκανικές χώρες αντιμετώπισαν κάποιας μορφής τραπεζικής κρίσης κατά τη διάρκεια της μετάβασης. Κύριοι παράγοντες που συνετέλεσαν στις κρίσεις αυτές, ήταν το μεγάλο μέγεθος των επισφαλών δανείων που κληρονόμησαν από τα προηγούμενα σοσιαλιστικά καθεστώτα, η συσσώρευση επισφαλών δανείων προς τον αναδυόμενο ιδιωτικό τομέα, η ύπαρξη παρατραπεζών, η δυσμενής κατάσταση της οικονομίας και η έλλειψη εμπειρίας από συνθήκες της αγοράς. Οι κρίσεις αυτές είχαν μεγάλο κόστος καθώς: α) επηρέασαν αρνητικά την οικονομική ανάπτυξη μέσω της διαταραχής στην τραπεζική διαμεσολάβηση και β) αύξησαν το δημοσιονομικό κόστος μέσω της μερικής επιβάρυνσης της ζημιάς από το κράτος για λόγους σταθερότητας και για κοινωνικούς λόγους. Για την αντιμετώπιση των κρίσεων τα μέτρα που ελήφθησαν ήταν σε γενικές γραμμές τα ίδια και περιελάμβαναν τόσο την ρευστοποίηση μερικών χρεοκοπημένων τραπεζών, όσο και την αναδιάρθρωση όλου του συστήματος.
- **Ο ρόλος του τραπεζικού συστήματος.** Σε όλες τις χώρες κατά τα πρώτα έτη της μετάβασης, ο τραπεζικός τομέας δεν είχε τον παραδοσιακό διαμεσολαβητικό ρόλο που έχει σε μια ελεύθερη αγορά. Υπήρχε αδυναμία δανειοδότησης του ιδιωτικού τομέα, τόσο λόγω των υψηλών επιτοκίων και του αυξημένου πιστωτικού κινδύνου, όσο και επειδή συνεχιζόταν να ασκείται επιρροή στις τράπεζες από το κράτος για την χρηματοδότηση κρατικών προβληματικών επιχειρήσεων. Επίσης, στις περισσότερες περιπτώσεις το εγχώριο τραπεζικό σύστημα εξυπηρετούσε τα συμφέροντα της νέας αστικής τάξης, για τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων της καθώς και για τη νομιμοποίηση εισοδήματος προερχόμενο από παράνομες δραστηριότητες. Υπήρχε έλλειψη βούλησης στην προώθηση των μεταρρυθμιστικών μέτρων. Μετά τα μέσα της δεκαετίας του '90 όπου πραγματοποιήθηκαν σημαντικές μεταρρυθμίσεις στις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης, βελτιώθηκε η γενικότερη κατάσταση της οικονομίας, εισήλθαν ξένες τράπεζες στην εγχώρια αγορά και ο τραπεζικός τομέας άρχισε να λειτουργεί σε σύγχρονα πρότυπα, ανάλογα με αυτά των

αναπτυγμένων χωρών. Ουσιαστικά η περίοδος της μετάβασης του τραπεζικού τομέα μπορεί να χωριστεί σε δύο μέρη για τις Βαλκανικές χώρες: α) Την περίοδο από το 1989 έως τα μέσα της δεκαετίας του '90, όπου το τραπεζικό σύστημα στα πλαίσια της αποσάθρωσης του κοινωνικού ιστού, είχε διαπλεκόμενο ρόλο και λειτουργούσε με γνώμονα την εξυπηρέτηση συμφερόντων, ενώ γενικότερα αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα που κατέληξαν στην δημιουργία των τραπεζικών κρίσεων και β) Την περίοδο μετά τα μέσα της δεκαετίας του '90 έως σήμερα, όπου τα μέτρα που ελήφθησαν σε συνεργασία με τους διεθνείς οργανισμούς, προκειμένου να επιβιώσει το τραπεζικό σύστημα, έφεραν αποτελέσματα και οδήγησαν στην ανάπτυξη ενός εύρωστου τραπεζικού συστήματος, προσανατολισμένου στα διεθνή πρότυπα λειτουργίας.

- **Η είσοδος των ξένων τραπεζών.** Σε όλες τις χώρες έγιναν ενέργειες ώστε να ιδιωτικοποιηθεί το σύνολο του τραπεζικού τομέα, προκειμένου να υπάρξει αποτελεσματική εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων και να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά, με ιδιωτικά κριτήρια. Στις περισσότερες ιδιωτικοποιήσεις κρατικών τραπεζών, ήταν θεμιτή η απόκτηση τους από κάποια ξένη τράπεζα. Γενικότερα, δόθηκαν σημαντικά κίνητρα στις ξένες τράπεζες να εισέλθουν στη χώρα.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, παρουσιάζονται συνοπτικά για κάθε Βαλκανική χώρα ξεχωριστά, η πρακτική εμπειρία από τη μετάβασή της οικονομίας και του τραπεζικού τομέα σε όρους της αγοράς, τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων και οι προοπτικές για το μέλλον. Ιδιαίτερη έμφαση αναφορικά με τη διαδικασία της μετάβασης δίνεται, πέρα από τον τραπεζικό τομέα, σε δύο καθοριστικούς παράγοντες για την μετάβαση της οικονομίας: α) τις ιδιωτικοποιήσεις και β) τις άμεσες ξένες επενδύσεις στη χώρα.

2.3 Τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων στον βαλκανικό τραπεζικό τομέα και οι προοπτικές για το μέλλον.

Δείκτης Αναμόρφωσης. Έως και τα πρώτα έτη της νέας χιλιετίας, οι οικονομίες και ο τραπεζικός τομέας των Βαλκανικών πρώην «σοσιαλιστικών» χωρών έκαναν σημαντικά βήματα προκειμένου να μεταβληθούν σε οικονομίες και τραπεζικά συστήματα που λειτουργούν υπό τους όρους της ελεύθερης αγοράς.

Τα τελευταία χρόνια, η απόδοση και η φερεγγυότητα του τραπεζικού τομέα των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης έχει βελτιωθεί αισθητά. Αυτή τη στιγμή, το τραπεζικό σύστημα των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης είναι αποτελεσματικά εποπτευόμενο, ικανοποιητικά κερδοφόρο, με επαρκή κεφαλαιοποίηση και ρευστότητα. Αυτό ήταν

αποτέλεσμα των σημαντικών διαρθρωτικών αλλαγών που έγιναν σε όλες τις χώρες όπως: η αναμόρφωση και η ιδιωτικοποίηση των κρατικών τραπεζών, το κλείσιμο των χρεοκοπημένων τραπεζών, η διαγραφή των επισφαλών δανείων, η είσοδος ξένων τραπεζών και η αποτελεσματικότερη εποπτεία βάση των διεθνών προτύπων.

Άμεσες ξένες επενδύσεις. Σημαντικό ρόλο στον εκμοντερνισμό του τραπεζικού συστήματος έπαιξε και η είσοδος των ξένων τραπεζών στην περιοχή. Σε μερικές μάλιστα χώρες κυριαρχούν πλέον στην τραπεζική αγορά. Οι ξένες τράπεζες εισήγαγαν καινοτόμα χρηματοοικονομικά προϊόντα, συστήματα διαχείρισης κινδύνων, εξελιγμένα συστήματα πληροφορικής, επάρκεια κεφαλαίων για την πραγματοποίηση επενδύσεων, κ.α. Έτσι, συνέβαλλαν στη βελτίωση του πιστωτικού συστήματος των Βαλκανίων και αύξησαν τον ανταγωνισμό, που είναι απαραίτητος για την ανάπτυξή του.

Αποδοτικότητα. Η κερδοφορία και η αποδοτικότητα του τραπεζικού συστήματος των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης έχει βελτιωθεί σημαντικά ως αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσης του τραπεζικού συστήματος, με μοναδική εξαίρεση την Π.Γ.Δ.Μ. Μια σημαντική θετική εξέλιξη ήταν η βελτίωση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου με αποτέλεσμα την μείωση των προβλέψεων που επηρεάζουν αρνητικά την κερδοφορία των τραπεζών.

2.4 Οφέλη από την ένταξη των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης στην Ε.Ε.

Η ένταξη στην Ε.Ε. ωφέλησε τις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης και κατ' επέκταση τον τραπεζικό τους τομέα με διάφορους τρόπους. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικούς από αυτούς:

- Η αύξηση των εμπορικών συναλλαγών και η οικονομική ανάπτυξη που θα προέλθει από τη συμμετοχή στην ενιαία αγορά, θα ωθήσει με την σειρά της την ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα, μέσω της αναμενόμενης αύξησης της τραπεζικής διαμεσολάβησης.
- Αναμένεται αύξηση της αποδοτικότητας του τραπεζικού συστήματος καθώς η πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά θα αυξήσει τον ανταγωνισμό.
- Μεγάλες ευρωπαϊκές τράπεζες θα εισέλθουν πιθανόν στην εγχώρια αγορά μέσω εξαγορών ή συμμαχιών φέρνοντας υψηλή τεχνογνωσία.
- Θα διευκολυνθεί η μετακίνηση ανθρώπινου δυναμικού.

- Η υιοθέτηση του ευρώ θα εξαλείψει το συναλλαγματικό κίνδυνο που αντιμετώπιζαν μέχρι πρότινος οι Βαλκανικές τράπεζες.

Τα οφέλη από την ένταξη στην Ε.Ε. ήταν άμεσα εμφανή για την Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Και για τις δύο χώρες υπήρξε αναβάθμιση της πιστοληπτικής τους ικανότητας παράλληλα το τραπεζικό τους σύστημα κατέστη πιο φερέγγυο και πιο αποτελεσματικά εποπτευόμενο

Σημειώνεται ότι υπάρχει το ρίσκο για τις χώρες που δεν έχουν ξεκινήσει τις ενταξιακές διαδικασίες, να μείνουν πίσω στην προσπάθεια για την ένταξη στην Ε.Ε., με αρνητικές συνέπειες για την μεσοπρόθεσμη μακροοικονομική τους κατάσταση και τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Η Αλβανία, η Π.Γ.Δ.Μ. η Σερβία και το Μαυροβούνιο χρειάζονται να πραγματοποιήσουν άμεσα αρκετές πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις ακόμα, προκειμένου να ελπίζουν σε μελλοντική του ένταξη στην Ε.Ε.

Πίνακας 1.: Ετήσιος Ρυθμός αύξησης Α.Ε.Π χωρών Ν.Α Ευρώπης, έτη 2000 – 2007.

ΧΩΡΑ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ρουμανία	2,1	5,7	5	4,9	8,3	5	7,7	6,2
Βουλγαρία	5,4	4,1	4,9	4,3	5,6	5	6,3	6,2
Κροατία	2,9	4,4	5,2	4,3	3,7	3,5	4,8	5,6
Σερβία	5,2	5,3	3,8	2	7	5	5,7	6,6
Αλβανία	7,3	7,6	4,7	6	6	6,5	5	6
Βοσνία	5,5	4,5	5,5	3,5	6	5	6,9	6,8
Π.Γ.Δ.Μ	4,5	-4,5	0,9	3,4	1,5	4	4	5,1

Πηγή : <http://www.eurocapital.gr>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

3.1 Γιατί οι Ελληνικές επιχειρήσεις επενδύουν στα Βαλκάνια

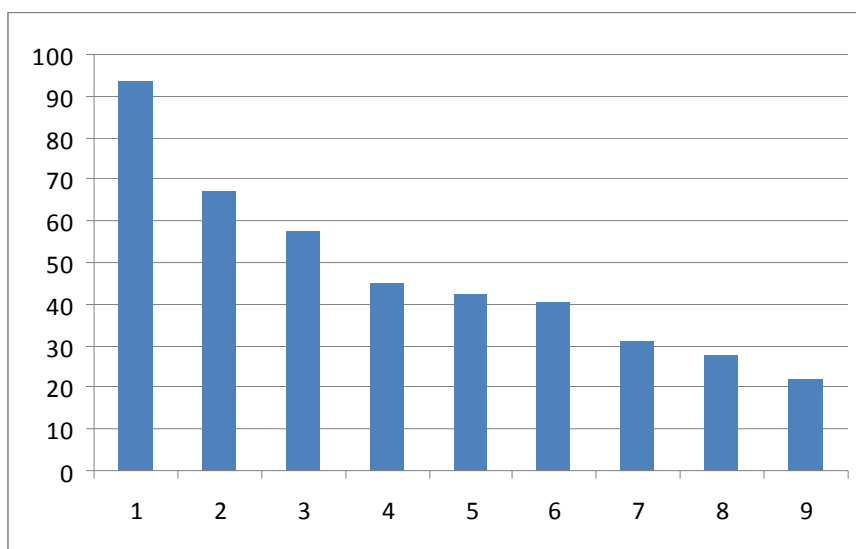
Οι λόγοι οι οποίοι ισχύουν σε διεθνές επίπεδο για όλες τις επιχειρήσεις είναι και αυτοί που ωθούν τις ελληνικές επιχειρήσεις στην πραγματοποίηση ξένων άμεσων επενδύσεων. Ας δούμε όμως για ποιους λόγους οι Έλληνες επιλέγουν κατά μεγάλο ποσοστό τα Βαλκάνια ως τόπο διεθνούς δραστηριοποίησης των και πραγματοποίησης επενδύσεων.

Οι κυριότεροι λόγοι είναι η γεωγραφική εγγύτητα, οι ιστορικοί, θρησκευτικοί και πολιτιστικοί δεσμοί της χώρας μας με αυτές των Βαλκανίων καθώς και τα χαρακτηριστικά του καταναλωτικού προτύπου, τα οποία βρίσκονται πλησιέστερα του ελληνικού. Οι ελληνικές επιχειρήσεις βρήκαν μια μοναδική ευκαιρία να ανοιχτούν επενδυτικά σε μια δυναμική αγορά περίπου 150 εκατομμυρίων ανθρώπων που βρίσκεται στη γειτονιά μας. Χιλιάδες ελληνικές επιχειρήσεις, από τους κλάδους της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, του λιανικού εμπορίου, των τροφίμων, των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, της υγείας, της εκπαίδευσης κ.λπ. έχουν ήδη δώσει το παρόν και επεκτείνουν δυναμικά την παρουσία τους και τις δραστηριότητες τους στις χώρες αυτές. Η εξωστρέφεια αυτή έχει πολλαπλά αγαθά αποτελέσματα για τις ελληνικές επιχειρήσεις μιας και δημιουργεί αξιόμαχο ανταγωνιστικό μέγεθος και μια ροή κερδοφορίας που έχει μακροχρόνια προοπτική (με κάποιες διακυμάνσεις βέβαια αν λάβουμε υπόψη τη διεθνή οικονομική κρίση και τα αποτελέσματα της τόσο στην Ελλάδα όσο και στις χώρες των Βαλκανίων, στις χρηματιστηριακές αγορές, την κατανάλωση και την πραγματική οικονομία). Ακόμη η ενσωμάτωση των βαλκανικών χωρών στον αναπτυξιακό κόμβο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θα φέρει και μεγαλύτερη οικονομική και πολιτική σταθερότητα στην περιοχή. Παρ' όλο που οι βαλκανικές χώρες υστερούν οικονομικά σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές, διαθέτουν εντούτοις σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης.

Ένας ακόμη λόγος ήταν η ανάγκη αλλά και η επιθυμία των χωρών αυτών να μεταβούν από την κλειστού τύπου οικονομία στην ανοικτή οικονομία και να συγκλίνουν στα δυτικά οικονομικά και χρηματοπιστωτικά πρότυπα. Αυτή η ανάγκη σε συνδυασμό με την τεράστια έλλειψη υποδομών σε όλους σχεδόν τους τομείς της οικονομίας αυτών των χωρών, έδωσε στους Έλληνες την τεράστια αυτή ευκαιρία να επενδύσουν σε αυτές τις χώρες, όντας μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις πρωτοπόροι μεταξύ των ξένων επενδυτών εξαιτίας της απουσίας ενδιαφέροντος από δυτικούς επενδυτές τα πρώτα χρόνια. Ακόμη οι ελληνικές επιχειρήσεις ευνοήθηκαν και από τη

διαδικασία ιδιωτικοποίησης που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών. Όπως θα δούμε παρακάτω κυρίως οι τράπεζες ακολούθησαν τη μέθοδο της πλήρους ή μερικής εξαγοράς τοπικών τραπεζών. Ακόμη επιχειρήσεις εντάσεως εργασίας, όπως οι κλωστοϋφαντουργικές, επένδυσαν στις βαλκανικές χώρες για να εκμεταλλευτούν το χαμηλό εργατικό κόστος (έχοντας βέβαια και τις ανάλογες επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία όπως η απώλεια θέσεων εργασίας). Να σημειώσουμε πως 25 περίπου ελληνικές πολυεθνικές έχουν επενδύσει το 80% των συνολικών ελληνικών εκροών Ξένων άμεσων Επενδύσεων σε ολόκληρη τη βαλκανική περιοχή. Συγχρόνως, περίπου 3.000-3.500 ενεργές ελληνικές επιχειρήσεις από τις 8.000-10.000 εγγεγραμμένες προσέφεραν και προσφέρουν δραστηριότητες προστιθέμενης αξίας στις βαλκανικές οικονομίες, όπως νέες θέσεις εργασίας, προϊόντα καλύτερης ποιότητας, ευρύτερη ποικιλία των προϊόντων και αύξηση της παραγωγής. Με δεδομένο ότι οι εταιρείες από τις ανεπτυγμένες δυτικές χώρες έχουν αναπτύξει υψηλό επενδυτικό ενδιαφέρον για τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, οι ελληνικές επιχειρήσεις πρέπει να στραφούν στις βαλκανικές χώρες αφού αναλύσουν με προσοχή τα οικονομικά και επιχειρησιακά δεδομένα των βαλκανικών χωρών.

Διάγραμμα 1. Βασικά κίνητρα για Άμεσες Επενδύσεις στα Βαλκάνια

1. Μέγεθος αγοράς 93,8 %
2. Χαμηλό κόστος ανειδίκευτου εργατικού προσωπικού 67,2%
3. Γεωγραφική εγγύτητα 57,8%
4. Διεθνείς Πιέσεις 45,3%
5. Σχέση με άλλη γείτονα χώρα 42,2%

6. Έλλειψη εγχώριου ανταγωνισμού 40,6%
7. Απουσία εμπορικών εμποδίων 31,3%
8. Έλλειψη κορεσμού ζήτησης 28,1%
9. Υπάρχοντες επιχειρηματικοί δεσμοί 21,9%

Ακόμη, πολλές πολυεθνικές αποφασίζουν να επενδύσουν και να επεκταθούν στα Βαλκάνια μέσω της Ελλάδας. Η δυναμική πορεία που καταγράφουν οι πωλήσεις των καταστημάτων τους στην Ελλάδα, αλλά και η γρήγορη σε ορισμένες περιπτώσεις ανάπτυξη τους στη χώρα μας αποτελούν εγγυήσεις για τους πολυεθνικούς ομίλους.

3.2. Η επέκταση των ελληνικών τραπεζών, οι λόγοι και παράγοντες που τις ώθησαν.

Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα αναπτύχθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 και έφθασε σε ένα βαθμό ωριμότητας, έστω και με καθυστέρηση, σε σχέση με τις λοιπές αναπτυγμένες χώρες. Για παράδειγμα, όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, οι αμερικανικές και μετέπειτα οι βρετανικές τράπεζες πραγματοποίησαν την διεθνοποίησή τους στα τέλη της δεκαετίας του '70 και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80, όταν εμφανίσθηκαν οι πρώτες πολυεθνικές εταιρείες και όταν συνειδητοποίησαν ότι ήταν απαραίτητη η επέκτασή τους εκτός των συνόρων προκειμένου να αναπτυχθούν και να βελτιώσουν την κερδοφορία τους. Η δεκαετία του '90, ήταν και η απαρχή διεθνοποίησης των ελληνικών τραπεζών.

- Οι πρώην σοσιαλιστικές χώρες, αποτελούσαν τις μοναδικές ευρωπαϊκές χώρες στις οποίες δεν υπήρχε ήδη παρουσία τραπεζών από τις αναπτυγμένες χώρες, λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν κατά τη διάρκεια του «ψυχρού πολέμου». Μετά το 1989, οι ελληνικές επιχειρήσεις και τράπεζες ξεκίνησαν να κοιτάζουν πέρα από τα σύνορα της Ελλάδας. Η επιλογή της Βαλκανικής έχει να κάνει με τις δυνατότητες των ελληνικών τραπεζών και επιχειρήσεων, καθώς δεν ήταν σε θέση να επεκταθούν στην Αγγλία ή τη Γερμανία για να ανταγωνισθούν μεγάλες διεθνείς τράπεζες. Δεν μπορούσαν επίσης να ανταγωνισθούν στις χώρες σε μετάβαση της Κεντρικής Ευρώπης τις μεγάλες ευρωπαϊκές τράπεζες. Για παράδειγμα, δεν θα μπορούσαν να ανταγωνισθούν τους Γερμανούς στην Τσεχία και την Πολωνία. Ανέλαβαν το ρίσκο της επέκτασης σε μια αγορά υψηλού κινδύνου, όπως αυτή των Βαλκανίων και βρέθηκαν από τους πρώτους που δραστηριοποιήθηκαν στην περιοχή, σε αντίθεση με

τους περισσότερους Ευρωπαίους που παρέμεναν διστακτικοί έως τα τέλη της δεκαετίας του '90.

- Ένας ακόμη σημαντικός λόγος είναι ότι οι τράπεζες ακολούθησαν τους πελάτες τους που επεκτάθηκαν στην περιοχή. Πληθώρα ελληνικών επιχειρήσεων έχουν ιδρύσει μονάδες, είτε βιομηχανικές είτε εμπορικές σε αυτές τις περιοχές. Σε πολλές βέβαια περιπτώσεις, οι τράπεζες δεν ακολούθησαν απλώς τις ελληνικές επιχειρήσεις, καθώς αυτές δεν ήταν πάντοτε του μεγέθους εκείνου που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την εγκατάσταση των ελληνικών τραπεζών. Οι περισσότερες τράπεζες ξεκίνησαν να έχουν παρουσία από τα μέσα της δεκαετίας του '90, ενώ πολλές μεγάλες επιχειρήσεις κινήθηκαν αργότερα. Οι τράπεζες είχαν ήδη διαβλέψει την επέκταση του μεγαλύτερου μέρους των ελληνικών επιχειρήσεων στην περιοχή. Για παράδειγμα, η Τράπεζα Πειραιώς επεκτάθηκε στην Αλβανία χωρίς να ακολουθεί συγκεκριμένους πελάτες, στοχεύοντας γενικότερα τις ελληνικές επιχειρήσεις που ήταν ήδη εγκατεστημένες και σε αυτές και που θα δραστηριοποιούνταν μελλοντικά εκεί.

- Επιπλέον, οι ελληνικές τράπεζες μπορούσαν να πραγματοποιήσουν τη διεθνοποίησή τους ευκολότερα στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς η γεωγραφική και πολιτισμική εγγύτητα δημιούργησε συνθήκες ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων. Η πολιτισμική και γεωγραφική εγγύτητα παίζει σημαντικό ρόλο εάν κρίνουμε και από αυτά που έκαναν τράπεζες σε άλλες περιοχές του χώρου. Κατά συνέπεια, τα δίκτυα της ελληνικής επιχειρηματικότητας που υπήρξαν στο παρελθόν και η επιχειρηματική παρουσία των Ελλήνων της διασποράς, διευκόλυναν την επέκταση των ελληνικών τραπεζών και των επιχειρήσεων γενικότερα. Υπάρχει λοιπόν σημαντική πιθανότητα οι χώρες αυτές να γίνουν ενιαίος οικονομικός χώρος με την Ελλάδα υπό την ένταξη τους στην Ε.Ε.

- Ένας λόγος που οδήγησε τις ελληνικές τράπεζες να πραγματοποιήσουν την έξοδό τους στο εξωτερικό και ιδίως στη Νοτιοανατολική Ευρώπη ήταν η σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας και του ελληνικού τραπεζικού συστήματος προς τις αναπτυγμένες αγορές καθώς παρουσιάστηκε κορεσμός στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, ειδικότερα από πλευράς αποδοτικότητας. Τα περιθώρια λειτουργικού κέρδους περιορίστηκαν πολύ και οι τράπεζες αναζήτησαν νέες διεξόδους για την επέκτασή τους ώστε να αυξήσουν την κερδοφορία τους. Από τα μέσα της δεκαετίας του '90, οι Τράπεζες πίστεψαν στο μέλλον των Βαλκανικών οικονομιών, στη

μακροπρόθεσμη ένταξη τους στην Ε.Ε. και τη πορεία σύγκλισης τους προς τις αναπτυγμένες χώρες.

- Οι ελληνικές τράπεζες δεν πήγαν στην περιοχή μόνο για να εκμεταλλευτούν τα υψηλά επιτοκιακά περιθώρια, αλλά αποτελούν στρατηγικούς επενδυτές. Οι ελληνικές τράπεζες αντίθετα, δεν αποσκοπούσαν στο γρήγορο κέρδος αλλά ήρθαν για να μείνουν στην περιοχή της Ν.Α. Ευρώπης.
- Τέλος, ένας ακόμα παράγοντας που συμβάλλει στην ελκυστική εικόνα των Βαλκανίων, είναι η αναπόφευκτη πορεία τους προς τη συμμόρφωση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Οι εξωγενείς και ενδογενείς παράγοντες που επηρεάζουν τις τραπεζικές επενδύσεις

Οι παράγοντες που επηρέασαν και θα συνεχίζουν να επηρεάζουν την πορεία μιας ελληνικής τραπεζικής επένδυσης είναι εξωγενείς παράγοντες, όπως:

- Η πορεία της οικονομίας της χώρας δραστηριοποίησης και η προοπτική ένταξης στην Ε.Ε.
- Οι περισσότερες από τις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιήθηκαν στα Βαλκάνια παρουσίασαν ικανοποιητικά αποτελέσματα. Δεν έλειψαν όμως περιπτώσεις όπου το επενδυτικό ρίσκο μιας ελληνικής επιχείρησης δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και οδήγησε σε σημαντικές ζημιές.
- Οι εγχώριες επιχειρήσεις που χρηματοδότησαν και θα χρηματοδοτήσουν οι τράπεζες και που προσφέρουν υψηλότερο επιτοκιακό περιθώριο, λόγω υψηλότερου ρίσκου. Στην αρχική φάση επέκτασης στα Βαλκάνια, ήταν αδιανόητο για μια ελληνική τράπεζα να χρηματοδοτήσει εγχώρια επιχείρηση. Σταδιακά, οι εγχώριες επιχειρήσεις ξεκίνησαν να αναπτύσσονται και να λειτουργούν σε συνθήκες αγοράς, αποτελώντας υποψήφιους πελάτες των ελληνικών τραπεζών. Παρόλα αυτά η επιλογή τους ως πελάτες έγινε και συνεχίζει να γίνεται με ιδιαίτερα αυστηρά κριτήρια. Επιπλέον, η αύξηση του βιοτικού επιπέδου και του διαθέσιμου εισοδήματος των κατοίκων των Βαλκανίων, δημιουργεί σταδιακά τις προϋποθέσεις για επέκταση στη λιανική τραπεζική.

και ενδογενείς παράγοντες όπως:

- Το διοικητικό προσωπικό (management) που στέλνουν οι τράπεζες στις χώρες αυτές. Η διοίκηση των θυγατρικών στα Βαλκάνια, τόσο κατά την πρώτη περίοδο της

επέκτασης όσο και σήμερα, αποτελείται στην συντριπτική του πλειοψηφία από έμπειρα στελέχη των μητρικών τραπεζών στην Ελλάδα.

- Το προσωπικό που διαθέτουν, καθώς κατά την πρώτη περίοδο της επέκτασης υπήρχε πλήρη απουσία εξειδίκευσης του εγχώριου προσωπικού. Σταδιακά, αποκτήθηκε η απαραίτητη εμπειρία και τεχνογνωσία των τραπεζικών εργασιών, σε συνεργασία με την μητρική τράπεζα.
- Η επικοινωνία που έχουν οι Τράπεζες με τη Διοίκηση στην Ελλάδα. Η μητρικές ελληνικές τράπεζες έχουν συστήσει ξεχωριστές μονάδες που ασχολούνται αποκλειστικά με τις θυγατρικές εξωτερικού, με ανοικτούς διαύλους επικοινωνίας με αυτές, ώστε να είναι σε θέση να έχουν πλήρη γνώση για όλα τα θέματα που τις αφορούν.
- Ο εσωτερικός έλεγχος που ασκείται από την μητρική εταιρεία.
- Το επίπεδο των πληροφοριακών συστημάτων της θυγατρικής (information technology).

Από πλευράς ακολουθούμενης στρατηγικής για την επέκταση, σημαντικό ρόλο στο παρελθόν έπαιξε και η καθιέρωση της κατάλληλης εταιρικής ταυτότητας, καθώς αυτός είναι ο κύριος πυλώνας της ανάπτυξης εργασιών σε μια νέα αγορά. Για παράδειγμα, στη Βουλγαρία, η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος επέλεξε να μην αλλάξει ονομασία στην UBB, που είναι η δεύτερη μεγαλύτερη τράπεζα στη χώρα για ψυχολογικούς λόγους, φοβούμενη πιθανές επιπτώσεις που θα είχε η αλλαγή της επωνυμίας στο αποταμιευτικό κοινό. Η μεγάλη ισχύς της UBB στην περίπτωση αυτή έγκειται στο όνομα. Ενδεχόμενη ονομασία της σε National Bank of Greece, θα ήταν πιθανόν μη συμφέρουσα. Το ίδιο έπραξε και στα Σκόπια με την Stopanska Banka και στη Ρουμανία με την Banca Romaneasca. Σε αντίθεση, η Alpha Bank επέλεξε να μετονομάσει την Banka Bucuresti σε Alpha Bank Romania, την Creditna Banka σε Alpha Bank Skorje κλπ., θεωρώντας ότι η επωνυμία της μητρικής Τράπεζας παρέχει εγγύηση ασφάλειας για τις θυγατρικές τράπεζες. Σε άλλες περιπτώσεις, όπως στην Αλβανία, η Τράπεζα Πειραιώς επέλεξε ένα τοπικό όνομα, θεωρώντας ότι θα βοηθήσει πολύ στην αναπτυξιακή δυναμική του δικτύου καταστημάτων και την προσέλκυση πελατείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Σημείωση: Η πλειονότητα των στοιχείων που περιλαμβάνονται στο παρακάτω κεφάλαιο αναφέρονται έως και το 2006, λόγω μη διαθεσιμότητας πιο πρόσφατων στοιχείων.

4.1 Η παρουσία των ελληνικών τραπεζών στα Βαλκάνια

Ο τραπεζικός κλάδος είναι από τους κλάδους με τις μεγαλύτερες άμεσες επενδύσεις στα Βαλκάνια και αυτό γιατί οι χώρες αυτές βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο σε ότι αφορά την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τους τομέα ειδικά στα πρώτα χρόνια μετά τη πτώση του σοσιαλισμού. Έτσι οι ελληνικές τράπεζες βρήκαν την ευκαιρία να διεισδύσουν σε νέες αγορές. Η έγκαιρη επένδυση στις οικονομίες αυτές από τις αρχές ήδη της δεκαετίας 1990, αρχικά με σκοπό την εξυπηρέτηση των ελληνικών επιχειρήσεων, που επεκτείνονταν στην περιοχή και κατόπιν για την εκμετάλλευση των μεγάλων ευκαιριών του τραπεζικού τομέα, τις έφερε γρήγορα σε δεσπόζουσα θέση. Δεν είναι τυχαίο ότι στους πρώτους 10 μήνες του 2006, οι μισές τραπεζικές εξαγορές στο βαλκανικό χώρο πραγματοποιήθηκαν από ελληνικές τράπεζες. Οι ελληνικές τράπεζες έχουν αρχίσει να δρέπουν τα αποτελέσματα των επενδύσεων τους καθώς πλέον το 11% των κερδών τους προέρχεται από αυτές τις χώρες, ενώ στα σχέδια τους είναι η αύξηση του ποσοστού αυτού σε 25%-30% μέσα στο 2010.

Οι υπηρεσίες που παρέχουν οι τράπεζες στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή είναι πολλαπλές και καλύπτουν όλο το φάσμα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν:

- Βραχυπρόθεσμες χορηγήσεις για κεφάλαιο κίνησης, μεσο-μακροπρόθεσμα δάνεια για επενδύσεις, πιστώσεις για χρηματοδότηση εξαγωγικών δραστηριοτήτων, κλπ. Οι χορηγήσεις παρέχονται σε διεθνή αλλά και τοπικά νομίσματα.
- Ενέγγυες πιστώσεις και εγγυητικές επιστολές.
- Καταθετικά προϊόντα όπως λογαριασμοί όψεως, ταμειυτηρίου και προθεσμίας, σε τοπικά και ξένα νομίσματα, *repos* αλλά και πράξεις συναλλάγματος.
- Εργασίες χρηματαγορών και κεφαλαιαγορών, χάρις στα *dealing room* αλλά και τις εξειδικευμένες εταιρείες που ορισμένες τράπεζες διαθέτουν στα Βαλκάνια.
- Υποστήριξη επιχειρήσεων για διευκόλυνση των χρηματοοικονομικών τους ροών, είτε μέσω διατραπεζικών συστημάτων πληρωμών, είτε χάρη στην εγκατάσταση ATM στο χώρο των επιχειρήσεων.
- Γενικά, οι μονάδες των ελληνικών τραπεζών υποστηρίζουν τις ελληνικές και όχι μόνο επιχειρήσεις στις επενδυτικές τους πρωτοβουλίες στη Βαλκανική, με την παροχή πληροφοριών και συμβουλών σχετικά με ιδιωτικοποιήσεις, εξαγορές και συγχωνεύσεις, την προετοιμασία *business plan*, τις υπηρεσίες *leasing*, κλπ.

Οι ελληνικές τράπεζες ήδη δραστηριοποιούνται στον τομέα της λιανικής τραπεζικής, καθώς το κατά κεφαλήν εισόδημα των κατοίκων των βαλκανικών χωρών έχει αυξηθεί, ενώ υπάρχει πλέον αυξημένη ζήτηση αλλά και εξοικείωση με τις τραπεζικές υπηρεσίες που απευθύνονται στο μέσο καταναλωτή. Τέτοιες είναι τα στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια, οι πιστωτικές κάρτες, κλπ. Τα υποκαταστήματα της Alpha Bank, της Εθνικής Τράπεζας και της Πειραιώς, καθώς και η θυγατρική της Εμπορικής Τράπεζας, δραστηριοποιούνται σχεδόν εξ' ολοκλήρου στην επιχειρηματική τραπεζική. Αντίθετα, οι δύο μεγάλες θυγατρικές των ελληνικών τραπεζών στη Βουλγαρία (η UBB και η Bulgarian Post Bank), έχουν ξεκινήσει να αναπτύσσονται δυναμικά στην λιανική τραπεζική. Στις 31.12.03, τα καταναλωτικά δάνεια κατελάμβαναν το 21,01% και το 12,48% αντίστοιχα του συνολικού χαρτοφυλακίου δανείων τους, ενώ τα στεγαστικά δάνεια το 8,23% και 5,84%. Βασικοί ανταγωνιστές των δύο αυτών καθώς και των λοιπών ελληνικών τραπεζών στη Βουλγαρία, θα είναι στο μέλλον οι ξένες τράπεζες.

Στη συνέχεια αναφέρεται και αξιολογείται η παρουσία του καθενός από τους πέντε μεγάλους τραπεζικούς ομίλους στην περιοχή της Ν.Α. Ευρώπης .

Ας δούμε πιο συγκεκριμένα στοιχεία για τις επενδύσεις των ελληνικών τραπεζών στα Βαλκάνια. Οι πέντε ελληνικές τράπεζες που έχουν προχωρήσει σε επενδύσεις στα Βαλκάνια είναι η Εθνική Τράπεζα, η Εμπορική Τράπεζα, η EFG Eurobank η Τράπεζα Πειραιώς και η Alpha Bank.

Πίνακας 2.: Συνολικό ενεργητικό Ελληνικών Τραπεζών με διεθνή παρουσία

Διεθνής παρουσία των ελληνικών τραπεζών							
Εκατομμύρια €	Α. Σύνολο Ενεργητικού (31.12.2009)						
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Φ.Σ. EUROBANK – ERGASIAS Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΓΡΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	174			1.313			
Αλβανία	322		604	631		217	
Βουλγαρία	4.185	3.911	1.152	1.989		248	
Γερμανία						119	
Η. Βασίλειο	3.967		3.472	3.768		431	
ΗΠΑ				579			
Κύπρος	1.421	1.783	7.046	1.250		662	
Ν. Αφρική	119						
Ουκρανία		760	128	272			
ΠΓΔΜ	1.075		152				
Πολωνία		5.359					
Ρουμανία	2.556	5.614	5.647	2.619	336	182	508
Σερβία	1.132	1.791	1.189	497			
Τσαρκίς	16.148	2.220					
ΣΥΝΟΛΟ	31.139	21.458	19.400	12.918	336	1.859	508
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 87.618 εκ. ευρώ							

Πηγή: Ελληνική Ένωση Τραπεζών, έκδοση 2009

- **Η Δραστηριοποίηση της Εθνικής¹.**

Η Εθνική Τράπεζα διαθέτει 151 καταστήματα στη Ρουμανία, όπου ενισχύεται το δίκτυο της θυγατρικής της BANCA ROMANEASCA, την οποία εξαγόρασε κατά 81,6 %, έτσι ώστε να καλύπτεται γεωγραφικά το σύνολο της χώρας. Η BANCA ROMANEASCA εφάρμοσε νέα επιθετική πολιτική αναφορικά με τη χρηματοδότηση ιδιωτών στοχεύοντας σε ραγδαία αύξηση διάθεσης καταναλωτικών, στεγαστικών δανείων και πιστωτικών καρτών αυξάνοντας τα μερίδια αγοράς της. Παράλληλα διατήρησε την έμφαση στον τομέα της συνεργασίας με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις όπου ήδη σημείωσε ραγδαία πρόοδο με αύξηση των δανειακών υπολοίπων σε σχέση με προηγούμενες περιόδους. Επίσης, η Εθνική Τράπεζα προχώρησε το 2004 στην υπογραφή συμφωνίας για την απόκτηση πλειοψηφικής συμμετοχής (70%) στο μετοχικό κεφάλαιο της Ρουμανικής εταιρείας Leasing "EURIAL Leasing". Η "EURIAL Leasing" είναι εταιρεία χρηματοδοτικών μισθώσεων μεσαίου μεγέθους, η οποία δραστηριοποιείται κυρίως στον τομέα του leasing αυτοκινήτων. Η εταιρεία είναι ο κύριος εκμισθωτής αυτοκινήτων Peugeot στη Ρουμανία, με σύνολο ενεργητικού άνω των 50 εκατ. EUR. Τέλος να σημειώσουμε ότι το μερίδιο αγοράς της Εθνικής Τράπεζας στο ρουμανικό τραπεζικό τομέα ανέρχονταν σε 2,5% το 2006. Στην Αλβανία διαθέτει δίκτυο 30 υποκαταστημάτων. Στη Βουλγαρία η θυγατρική της ΕΤΕ UBB διαθέτει δίκτυο 272 υποκαταστημάτων και προχωρά από κοινού με την Globul, θυγατρική της Cosmote, στην έκδοση της πρώτης Co-branded πιστωτικής κάρτας στη χώρα. Ιδιαίτερα στον τομέα της Λιανικής Τραπεζικής η UBB έχει αναπτυχθεί με εντυπωσιακούς ρυθμούς αυξάνοντας τα μερίδια αγοράς της. Στη Σερβία διαθέτει 177 υποκαταστήματα και στόχος είναι να διπλασιασθούν τα καταστήματα της ΕΤΕ, με παράλληλη αύξηση των εργασιών προς όλους τους τομείς. Το υφιστάμενο δίκτυο παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη εργασιών με αιχμή τα στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια

Τέλος στα Σκόπια μετά την εξαγορά της Stopanska Banka, διαθέτει 68 καταστήματα και μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της εκκαθάρισης του χαρτοφυλακίου της και της εγκατάστασης νέων σύγχρονων οργανωτικών και μηχανογραφικών συστημάτων, εισέρχεται σε περίοδο κερδοφορίας και περαιτέρω ανάπτυξης. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι εργασίες λιανικής τραπεζικής παρουσιάζουν διπλασιασμό έναντι του

¹ Πηγή: Ετήσια έκθεση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, σελ. 54-56, Δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία των θυγατρικών εταιρείας

προηγούμενου έτους, ενώ ένα στα δύο νέα δάνεια στην χώρα (στεγαστικά ή καταναλωτικά) δίνεται από την STOPANSKA. Οι παραπάνω δραστηριότητες συμβάλλουν κατά 9% στην κερδοφορία του ομίλου και αντιπροσωπεύουν περίπου το 4% του συνολικού ενεργητικού.

- **Η Δραστηριοποίηση της Πειραιώς².**

Η Τράπεζα Πειραιώς δραστηριοποιείται και αυτή σε πολλές βαλκανικές χώρες. Στην Αλβανία έχει ιδρύσει τη θυγατρική Tirana Bank με 47 υποκαταστήματα. Διαθέτει ακόμη 186 υποκαταστήματα στη Ρουμανία με την Piraeus Bank Romania, 9 στη Σερβία (με την εξαγορά της Atlas bank), και 101 στη Βουλγαρία (μετά την εξαγορά της Eurobank και τη συμμετοχή της από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 με την Xiosbank). Με την πρόσφατα εξαγορασθείσα βουλγαρική τράπεζα Eurobank, το συνολικό δίκτυο στις τρεις αυτές χώρες αριθμεί 98 καταστήματα, ενεργητικό ύψους 1 δισ. ευρώ και συνολικές χορηγήσεις 580 εκ. ευρώ. Ο Όμιλος της Πειραιώς θεωρεί την αγορά των Βαλκανίων ζωτικής σημασίας και στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσει με γρήγορους ρυθμούς το δίκτυο του σε όλες τις χώρες και διευρύνει το φάσμα των Υπηρεσιών που παρέχει πραγματοποιώντας δυναμικό άνοιγμα στο Leasing. Παράλληλα, σε πλήρη εξέλιξη βρίσκονται τα σχέδια οργανικής ανάπτυξης. Η επέκταση του δικτύου - ιδίως σε Ρουμανία και Βουλγαρία - συνοδεύεται με σχέδια δυναμικής διείσδυσης στο retail, μέσω ευρείας διαφημιστικής εκστρατείας και διάθεσης νέων προϊόντων (στη Βουλγαρική Αγορά), όπως στεγαστικό δάνειο με γρήγορες εγγυήσεις και καταναλωτικό τετραετούς διάρκειας. Στα άμεσα σχέδια είναι η παροχή Υπηρεσιών Leasing σε Βουλγαρία και Αλβανία, μετά την επιτυχή και ταχεία ανάπτυξη του είχε η εταιρεία υπηρεσιών Leasing της Ρουμανίας. Ανάμεσα στα σχέδια της Τράπεζας Πειραιώς είναι η διάθεση σε Ρουμανία και Βουλγαρία, Αμοιβαίων Κεφαλαίων (από τα ήδη υπάρχοντα της Πειραιώς και της ING) αλλά και την κατασκευή ειδικών Προϊόντων, ανάλογα με τις ανάγκες του επενδυτικού κοινού σε κάθε χώρα. Ακόμη η Τράπεζα Πειραιώς έχει προχωρήσει σε υπογραφή συμφωνίας με την Petrol Holding AD, για την εξαγορά του 99,7% του Μετοχικού Κεφαλαίου της Βουλγαρικής Τράπεζας Eurobank. Μετά την εξαγορά αυτή, το σύνολο των τοποθετημένων Κεφαλαίων στη Βουλγαρία ανέρχεται σε € 53 εκ. Η επέκταση της Τράπεζας Πειραιώς στην Αγορά της Βουλγαρίας θεωρείται επένδυση στρατηγικής

² Πηγή: Ετήσια έκθεση της Τράπεζας Πειραιώς, σελ. 20-35, Δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία των θυγατρικών τραπεζών στο εξωτερικό.

σημασίας, καθώς ο Τραπεζικός Τομέας της χώρας αναπτύσσεται με ταχύτατους ρυθμούς (αύξηση των Χορηγήσεων κατά 37% το 2004), ενώ ο Δείκτης Τραπεζικής Διαμεσολάβησης παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα, υποδηλώνοντας τα σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης του τραπεζικού κλάδου στη χώρα. Η εξαγορασθείσα τράπεζα Eurobank έχει ήδη συμπληρώσει δεκαπέντε χρόνια παρουσίας στη Βουλγαρική Τραπεζική Αγορά, διαθέτοντας συνολικά 48 μονάδες, μέσω ενός δικτύου 30 καταστημάτων και 18 θυρίδων και απασχολεί προσωπικό 600 ατόμων. Το συνολικό ενεργητικό της Eurobank είναι 220 εκατ. ευρώ, οι χορηγήσεις (μετά από προβλέψεις) 120 εκατ. ευρώ και οι καταθέσεις πελατών 165 εκατ. ευρώ. Ας σημειωθεί ότι το Δίκτυο των καταστημάτων της Eurobank στη Βουλγαρία είναι συμπληρωματικό με αυτό των καταστημάτων της Τράπεζας Πειραιώς στη χώρα.

Έτσι, με την εξαγορά αυτή, ο Όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς ενισχύει την παρουσία του στη Βουλγαρία, δημιουργώντας ένα εκτεταμένο δίκτυο από 101 μονάδες σε 28 πόλεις. Το σύνολο των καταθέσεων από πελάτες ανέρχεται σε 225 εκατ. ευρώ και το σύνολο χορηγήσεων σε 310 εκατ. ευρώ, παράλληλα το μερίδιο αγοράς του Ομίλου στη Βουλγαρία διαμορφώνεται σε επίπεδα άνω του 4,2%. Σε επίπεδο διοικητικής λειτουργίας, σημείο κλειδί αποτελεί η κατάλληλη στελέχωση από ικανούς managers σε μεσαίο και υψηλό επίπεδο, καθώς και στη υποστήριξη από τις κεντρικές μονάδες. Η Τράπεζα Πειραιώς είναι αποφασισμένη να ισχυροποιήσει την ήδη σημαντική παρουσία της και να κατακτήσει υψηλότερο μερίδιο αγοράς στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Αυτό θα το επιτύχει με νέα υποκαταστήματα μέσα στην επόμενη τριετία, με τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων και με την ενδυνάμωση των τομέων της διαχείρισης περιουσίας και τραπεζοασφαλιστικών εργασιών. Ιδιαίτερη βαρύτητα αναμένεται να δοθεί στις αγορές της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, οι οποίες το 2010 εκτιμάται ότι θα συνεισφέρουν πάνω από το 50% των συνολικών κερδών του εξωτερικού.

- **Η Δραστηριοποίηση της EFG EUROBANK ³.**

Η Eurobank διαθέτει στη Ρουμανία 286 υποκαταστήματα μετά την εξαγορά άνω του 55% της Banc Post και ήδη ασκεί τη διοίκηση της Τράπεζας. Διαθέτει ακόμη 209 υποκαταστήματα στη Βουλγαρία (μετά την εξαγορά της PostBank). Η τράπεζα έχει προχωρήσει στην αύξηση του μεριδίου της σε όλες τις θυγατρικές της στην ΝΑ

³ Πηγή: Ετήσια έκθεση της Τράπεζας Eurobank, σελ. 55-58, Δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία των θυγατρικών τραπεζών στο εξωτερικό.

Ευρώπη. Το τελευταίο 10ήμερο του Δεκεμβρίου 2004 ανακοίνωσε την αύξηση του ποσοστού της κατά 5,13% στη Ρουμανική Τράπεζα Bancpost, μετά την συμφωνία εξαγοράς των μετοχών που κατείχε ο Ρουμανικός Επενδυτικός Οργανισμός SIF Muntenia. Η Bancpost Ρουμανίας, με Δίκτυο 160 καταστημάτων είναι η έκτη μεγαλύτερη Τράπεζα στη χώρα, με υψηλούς ρυθμούς Ανάπτυξης και προσφέρει όλο το φάσμα Τραπεζικών Προϊόντων σε Εταιρείες και Ιδιώτες Πελάτες. Σημειώνεται ότι η Eurobank έχει δικαίωμα εξαγοράς πρόσθετων μετοχών της Bancpost που σήμερα κατέχονται από την GE Capital, την EBRD και το IFC. Στη Βουλγαρία, η Post Bank με μερίδιο αγοράς της τάξης του 6 -6,5% έχει ως αιχμή του δόρατος την επέκταση στη Λιανική Τραπεζική και ιδιαίτερα στα Στεγαστικά Δάνεια καθώς και στις Χορηγήσεις προς Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις. Επίσης η Eurobank ανακοίνωσε τη δυναμική είσοδό της στην αγορά Χρηματοδοτικής Μίσθωσης στη Βουλγαρία με τη δημιουργία νέας εταιρείας Leasing με την επωνυμία EFG Leasing EAD. Η νέα εταιρεία δραστηριοποιείται ήδη με επιτυχία προσφέροντας ευρύ φάσμα προϊόντων Leasing μέσω του δικτύου των 124 καταστημάτων της Postbank AD, που όπως είναι γνωστό ανήκει στον όμιλο της Eurobank. Στόχος της νέας εταιρείας είναι να προσφέρει εξειδικευμένες υπηρεσίες χρηματοδοτικής μίσθωσης επαγγελματικών οχημάτων, επιβατηγών αυτοκινήτων, βιομηχανικού, εμπορικού, κατασκευαστικού, ιατρικού και λοιπού εξοπλισμού σε επιχειρήσεις και επαγγελματίες. Όπως επισημαίνεται σε ανακοίνωση της Τράπεζας, η ταχύτατα αναπτυσσόμενη οικονομία της Βουλγαρίας προσφέρει σημαντικές δυνατότητες για την ανάπτυξη επιχειρηματικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων τις οποίες η EFG Leasing EAD έχει όλες τις δυνατότητες να υποστηρίξει δυναμικά, διαθέτοντας την υψηλή τεχνογνωσία και την υποστήριξη του Ομίλου της Eurobank (ας σημειωθεί ότι η EFG Eurobank Ergasias Leasing έχει ηγετική θέση στην ελληνική αγορά και διαθέτει χαρτοφυλάκιο που ξεπερνά το 1 δισ. ευρώ). Τέλος, στη Σερβία η εξαγορασθείσα το 2003 Postbanka μετονομάσθηκε σε EFG Eurobank Beograd με δίκτυο 119 καταστημάτων στην ευρύτερη περιοχή του Βελιγραδίου. Το δίκτυο εξωτερικού της Eurobank συνεισφέρει στην παρούσα φάση το 9% των εσόδων του Ομίλου και η διοίκηση προσβλέπει στην αύξηση του ποσοστού αυτού σε 20% σε διάστημα 3-5 χρόνων.

- **Η Δραστηριοποίηση της Εμπορικής⁴.**

Η παρουσία της **Εμπορικής Τράπεζας** στα Βαλκάνια είναι μικρότερη σε σχέση με αυτήν των υπόλοιπων ομίλων και διαθέτει 34 υποκαταστήματα στη Ρουμανία, 23 στην Αλβανία και 28 στη Βουλγαρία. Το Βαλκανικό Δίκτυο δεν είχε ουσιαστική συνεισφορά στα αποτελέσματα του Ομίλου και χαρακτηρίζεται από χαμηλή Αποδοτικότητα όπως άλλωστε και οι υπόλοιπες θυγατρικές της Εμπορικής. Ωστόσο, η επέκταση της Εμπορικής Τράπεζας στα Βαλκάνια αποτελεί μια από τις προτεραιότητες της Διοίκησης καθώς ο όμιλος θέλει να αναπτυχθεί στα Βαλκάνια με την ανάπτυξη να γίνεται με προσεκτικά βήματα προς την κατεύθυνση της Αυξημένης Αποδοτικότητας, καθώς ο στόχος που έχει τεθεί για ενίσχυση της Απόδοσης Ιδίων Κεφαλαίων στο 10 - 12% «αγγίζει» και τα Βαλκάνια.

- **Η Δραστηριοποίηση της Alpha Bank⁵.**

Η Alpha Bank διαθέτει 200 υποκαταστήματα στη Ρουμανία όπου το μερίδιο αγοράς της του τραπεζικού τομέα είναι 3,5%, στα Σκόπια μέσω της Kreditna Banka, 8 στην Αλβανία, 209 στη Βουλγαρία και 119 στη Σερβία (μετά την απόκτηση της Jubanka το 2005). Τα κέρδη της Τράπεζας από τις δραστηριότητες στην περιοχή ανήλθαν την περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου 2006 σε 37 εκατ. ευρώ, καταγράφοντας αύξηση 120% σε ετήσια βάση. Στις αρχές Δεκεμβρίου 2004 η Τράπεζα επελέγη από τη σερβική κυβέρνηση ως προτιμητέος υποψήφιος για την εξαγορά του 88,64% της Jubanka που είναι η τέταρτη μεγαλύτερη Τράπεζα της Σερβίας. Συγκεκριμένα η Jubanka διαθέτει 90 καταστήματα, το συνολικό ενεργητικό της στο τέλος του 2003 ήταν 217 εκατ. ευρώ, με τις χορηγήσεις να ανέρχονται στα 210 εκατ. ευρώ και τις καταθέσεις στα 88 εκατ. ευρώ. Σύμφωνα με ανώτερο στέλεχος της Τράπεζας, «βασική Στρατηγική» όταν άρχισε η επέκταση της Τράπεζας στα Βαλκάνια ήταν να εξυπηρετηθούν τα ελληνικά συμφέροντα. Αυτό όμως άλλαξε στην πορεία και πλέον η Τράπεζα επιδιώκει την προσέλκυση της τοπικής πελατείας, τόσο των Ιδιωτών όσο και των Επιχειρήσεων ώστε να αυξήσει τα μερίδιά της στις «Τοπικές Αγορές».

⁴ Πηγή: Ετήσια έκθεση της Τράπεζας Emprotiki Bank, σελ. 24-44, Δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία των θυγατρικών τραπεζών στο εξωτερικό

⁵ Πηγή: Ετήσια έκθεση της Τράπεζας Alpha Bank, σελ. 27-40, Δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία των θυγατρικών τραπεζών στο εξωτερικό.

Από τα παραπάνω στοιχεία συμπεραίνουμε πως είναι έντονη η παρουσία των ελληνικών τραπεζών στις βαλκανικές χώρες. Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε την ελληνική συμμετοχή ως ποσοστό στο τραπεζικό σύστημα πέντε Βαλκανικών χωρών.

Πίνακας 3 : Το δίκτυο καταστημάτων ανά τον κόσμο

Α. Λίκτιο καταστημάτων (31.12.2009)							
	ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ Ε.Γ.Ε. ΕΥΡΩBANK - ΕΡΓΑΣΙΑΣ Α.Ε.	ΑΛΦΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.	ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.	ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.	MARFIN ΕΓΝΑΤΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ Α.Ε.
Αίγυπτος	15			49			
Αλβανία	30		47	47		23	
Βουλγαρία	272	209	120	101		28	
Γερμανία						1	
Η Ρασίλεια	1		3	1		1	
ΗΠΑ				13			
Κύπρος	18	4	37	15		12	
Ν. Αφρική	10						
Ουκρανία		99	23	54			
ΓΓΔΜ	68		25				
Γαλλία		190					
Ρουμανία	151	286	200	185	34	34	27
Τερβίτι	177	119	166	47			
Τουρκία	461	42					
ΣΥΝΟΛΟ	1.203	949	621	513	34	99	27
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ 3.446 Καταστήματα σε 14 χώρες							

(Πηγή Ελληνική Ένωση Τραπεζών έκδοση 2009)

4.2. Η επέκταση σε Τουρκία – Ουκρανία

Τουρκία. Η προοπτική για επέκταση των ελληνικών τραπεζών στην Τουρκία παρουσιάζει ορισμένες ομοιότητες με εκείνη της επέκτασης στα Βαλκάνια πριν από μια δεκαετία. Τα τελευταία έτη έχει ξεκαθαρισθεί το τοπίο σχετικά με τις σημαντικές αλλαγές που θα πρέπει να γίνουν στο χρηματοοικονομικό σύστημα της χώρας. Οι πρόσφατες μακροοικονομικές αλλαγές, έφεραν τον πληθωρισμό της χώρας σε μονοψήφια νούμερα για πρώτη φορά έπειτα από δεκαετίες. Αυτό δημιούργησε μια πλατφόρμα σταθεροποίησης που θα επιτρέψει στις ξένες τράπεζες να επεκταθούν στην Τουρκία.

Με πληθυσμό άνω των 80 εκ. και αναμενόμενη αύξηση του Α.Ε.Π. με ρυθμούς άνω του 6% για τα επόμενα έτη, η χώρα είναι ιδιαίτερα ελκυστική για την πραγματοποίηση επενδύσεων. Καθώς υπάρχει πλάνο για σειρά ιδιωτικοποιήσεων προσεχώς και όλες οι τράπεζες χρειάζονται κεφάλαια ώστε να επεκτείνουν την

λιανική και επιχειρηματική χρηματοδότηση, οι ξένες τράπεζες θα στρέψουν όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον τους προς την Τουρκία. Στο τέλος του 2007 το 25% της τραπεζικής αγοράς ανήκε σε ξένες τράπεζες. Στα επόμενα έτη, αναμένεται σημαντική ενίσχυση των καταναλωτικών και στεγαστικών δανείων. Οι ελληνικές τράπεζες θα πρέπει να δράσουν σύντομα και να είναι από τις πρώτες που θα εισέλθουν στην αγορά, προκειμένου να αποκτήσουν σημαντικά μερίδια εντός της επόμενης πενταετίας.

Η αγορά της Τουρκίας, όπου ο δανεισμός των ιδιωτών αντιστοιχεί μόλις στο 19% του ΑΕΠ, αποτελεί πρόκληση για τις ελληνικές τράπεζες. Μέχρι το 2006, οι περισσότερες από τις ελληνικές τράπεζες που δραστηριοποιούνται στη Βαλκανική χερσόνησο, παρά το ότι είχαν εκφράσει έντονο ενδιαφέρον για τη χώρα, εντούτοις δεν διατηρούσαν υποκαταστήματα στην Τουρκία, με την εξαίρεση της Εθνικής Τράπεζας, η οποία διατηρούσε γραφεία αντιπροσωπείας. Το γεγονός οφειλόταν στο ότι η Τουρκικός τραπεζικός τομέας, στο μεγαλύτερο μέρος του, δεν λειτουργούσε με κανόνες ελεύθερης αγοράς. Η μοναδική ελληνική τράπεζα ως τα τέλη του 2005 στην Τουρκία ήταν η Nova Bank, μέσω της Bank Europa, πρώην Sitebank, η οποία έχει 12 καταστήματα.

Ωστόσο, μετά το 2005, έπειτα από τις δεσμεύσεις της Τουρκικής κυβέρνησης έναντι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων που είχε εξαγγελθεί, προχώρησαν σε μεγάλο βαθμό οι διαρθρωτικές μεταβολές στην οικονομία και τον τραπεζικό τομέα και αναθερμάνθηκε το ενδιαφέρον από ξένους επενδυτές για τη χώρα. Έτσι, στα μέσα του 2006, η Εθνική πραγματοποίησε τη μεγαλύτερη διασυνοριακή εξαγορά ελληνικής τράπεζας, αποκτώντας το 56% της Finansbank έναντι 2,7 δις δολαρίων. Ο νέος όμιλος μετά την εξαγορά της τουρκικής Τράπεζας, διαθέτει σύνολο ενεργητικού άνω των €70δισ, περίπου 12 εκ. πελάτες και δίκτυο μεγαλύτερο των 1.075 καταστημάτων, εκ των οποίων το 50% εκτός Ελλάδας. Το χαρτοφυλάκιο δανείων που προέρχεται από διεθνείς δραστηριότητες ανέρχεται σε €8δισ, αντιπροσωπεύοντας άνω του 20% του συνολικού χαρτοφυλακίου δανείου. Για τη χρηματοδότηση αυτή αποφασίσθηκε η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου κατά € 3δισ.

Σχολιάζοντας την εξαγορά της τουρκικής τράπεζας Finansbank από την Εθνική, τονίζουμε ότι αποτελεί σίγουρα μια επένδυση υψηλού κινδύνου (ανεξάρτητα από το ύψος του τιμήματος). Ως τράπεζα, η Finansbank αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες στη γειτονική χώρα με ικανοποιητικά οικονομικά μεγέθη και καλή ποιότητα

δανειακού χαρτοφυλακίου. Με βάση τα πιο πρόσφατα οικονομικά στοιχεία του εξαμήνου 2006, η Finansbank παρουσίασε αύξηση κερδών κατά 56%, τα οποία διαμορφώθηκαν σε \$184 εκ., ενώ το 2006 ο οίκος διαβάθμισης πιστοληπτικής ικανότητας Fitch, αναβάθμισε την Finansbank σε BB.

Εντούτοις, υπάρχουν κίνδυνοι για την Εθνική που προέρχονται κυρίως από τον λεγόμενο κίνδυνο χώρας (country risk) και το συναλλαγματικό κίνδυνο (foreign exchange risk). Βέβαια, τα κεφάλαια της Εθνικής επαρκούν για την κάλυψη ενός τέτοιου worst-case-scenario. Ωστόσο, μια ζημιά ύψους € 3 δις (το ποσό της αρχικής συμμετοχής), θα αποφέρει σημαντικό πλήγμα και πιθανή κρίση ρευστότητας στην Τράπεζα.

Πρόσφατα, η Eurobank ανακοίνωσε την απόκτηση της μικρότερης τράπεζας Tekfen Bank (1% μερίδιο αγοράς στις 30/06/06), ενώ αναμένονται παρόμοιες κινήσεις από Πειραιώς και Alpha Bank. Εντούτοις, χρειάζεται μεγάλη προσοχή στην επέκταση στη γειτονική χώρα, τόσο λόγω της ιδιαιτερότητας των σχέσεων Ελλάδας – Τουρκίας, όσο και λόγω του γεγονότος ότι η προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε φαίνεται να απομακρύνεται οριστικά.

Ουκρανία. Η αγορά της Ουκρανίας, έχει αρκετά κοινά στοιχεία με τις συνθήκες που επικρατούσαν στα Βαλκάνια πριν από μερικά χρόνια. Στα τέλη του 2005, 186 τράπεζες λειτουργούσαν στη χώρα, εκ των οποίων 23 ήταν ξένα πιστωτικά ιδρύματα και 20 υπό ρευστοποίηση. Η αγορά θεωρείται ελκυστική, καθώς το συνολικό ενεργητικό για το 2004, ανέρχεται σε €19,6 δις, ποσό σχετικά χαμηλό σε σχέση με το μέγεθος της χώρας, ενώ ο βαθμός πιστωτική επέκτασης θεωρείται χαμηλός και υπάρχουν τεράστια περιθώρια ανόδου, ειδικά στον τομέα της λιανικής τραπεζικής που μόλις πρόσφατα ξεκίνησε να αναπτύσσεται. Με τα προσωρινά στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Ουκρανίας για το 2005, το συνολικό ενεργητικό αυξήθηκε σημαντικά κατά 57,6%. Η ERBD στην ετήσια αξιολόγηση αναμόρφωσης του τραπεζικού τομέα της χώρας, τη βαθμολογεί με 2,7 (άριστα: 4), επισημαίνοντας ότι η χώρα χρειάζεται να προχωρήσει με πιο γρήγορους ρυθμούς στις αναγκαίες διαρθρωτικές μεταβολές.

Στην αγορά δραστηριοποιούνται ήδη ορισμένες ξένες τράπεζες με κυριότερη τη Raiffeisen Bank, ενώ με μικρότερα μερίδια αγοράς δραστηριοποιούνται οι ING, Citibank, HVB Bank Austria. Στα τέλη του 2005 οι ξένες τράπεζες ξεκίνησαν να επεκτείνονται δυναμικά στη χώρα. Η Αυστριακή Raiffeisen Bank προχώρησε σε

εξαγορά του 93,5% της Avalbank (2η μεγαλύτερη τράπεζα) τον Οκτώβριο του 2005, ενώ η Γαλλική BNP υπέγραψε συμφωνία για την εξαγορά του 51% της Ukrsibbank (5η μεγαλύτερη τράπεζα) το Δεκέμβριο. Η αυστριακή Erste Bank προσανατολίζεται στην εξαγορά της Oshadbank (6η μεγαλύτερη τράπεζα – είναι το ταμειυτήριο της χώρας).

Περαιτέρω επενδύσεις στον τραπεζικό τομέα της χώρας αναμένονται στο προσεχές χρονικό διάστημα καθώς μπορεί η αγορά να είναι ακόμα υψηλού ρίσκου (ιδίως σε σχέση με τις χώρες της Ν.Α Ευρώπης), αλλά υπάρχουν ιδιαίτερα θετικές προοπτικές για το μέλλον, δεδομένου ότι θα προχωρήσουν οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία και τον τραπεζικό τομέα. Ήδη, η Eurobank συμφώνησε για την εξαγορά μικρού πιστωτικού ιδρύματος στη χώρα, ενώ ανάλογες κινήσεις ετοιμάζουν και οι λοιπές ελληνικές τράπεζες.

4.3 Πρόσφατες εξαγορές ελληνικών τραπεζών στα Βαλκάνια

Το 2006, υπογράφηκε η συμφωνία για την εξαγορά του 99,4% της σερβικής κρατικής τράπεζας Vojvodanska από την Εθνική Τράπεζα, με συνολικό τίμημα άνω των €400εκ. Το δίκτυο της Vojvodanska, περιλαμβάνει 175 υποκαταστήματα με 600 χιλ. πελάτες και 61 χιλ. επιχειρήσεις. Η Εθνική Τράπεζα θα δώσει βάρος στην αφομοίωση των νέων Τραπεζών και στην πλήρη ένταξή τους στον Όμιλο. Θα χρειασθούν σημαντικές επενδύσεις σε εξοπλισμό ενώ η Τράπεζα θα πρέπει να προσαρμόσει ανάλογα τα συστήματα διαχείρισης κινδύνων και εσωτερικού ελέγχου, ώστε να ανταποκρίνονται στο νέο μέγεθος της Εθνικής. Από το 2006 έως και το 2009, η κεφαλαιακή ενίσχυση της Vojvodanska ανήλθε σε € 40εκ.

Η Alpha Bank έπειτα από τη εξαγορά της Σερβικής Jubanka, στρέφει το βλέμμα της προς την Τουρκία, όπου αναζητά μικρού μεγέθους τράπεζα για εξαγορά, ενώ έχει ρίξει το βάρος της στην οργανική ανάπτυξη των ήδη υπάρχουσών θυγατρικών.

Η στρατηγική της EFG Eurobank επικεντρώνεται στη μεταφορά του μοντέλου που εφαρμόζει στην Ελλάδα, όσον αφορά την τραπεζική ιδιωτών. Η έμφαση δίνεται στη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και τη Σερβία όπου σχεδιάζεται η επέκταση του δικτύου και η διάθεση νέων προϊόντων. Στα μέσα του 2006, η Eurobank πραγματοποίησε εξαγορά μικρής τράπεζας στην Ουκρανία (Universal Bank), ενώ σχεδιάζει επέκταση στην Αίγυπτο, συμμετέχοντας στο διαγωνισμό για την ιδιωτικοποίηση της Bank of Alexandria.

Ενδεικτικά στο παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται το μερίδιο αγοράς των 5 ελληνικών τραπεζών στις χώρες των Βαλκανίων και της Ν.Α Ευρώπης.

Πίνακας 4.: Μερίδιο αγοράς των Ελληνικών Τραπεζών

Εκατομμύρια €	Μερίδιο αγοράς (%) (31.12.2009)				
	Εθνική Τράπεζα	EUROBANK	Alpha Bank	Τράπεζα Πειραιώς	Εμπορική Τράπεζα
Αλβανία	4,78		8,1	9,6	3,38
Βουλγαρία	11,5	8,5	4,5	6,2	0,68
Ουκρανία		1		0,3	
ΠΓΔΜ	24,5		3		
Ρουμανία	2,6	4,4	6,5	4,1	0,21
Σερβία	4	6,5	4,9	2,4	
Τουρκία	3,6	0,46			

Πηγή: Ειδική Έρευνα Ε.Ε.Τ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΝΑ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε. – ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

5.1. Χαρακτηριστικά του σύγχρονου Τραπεζικού Συστήματος στα Βαλκάνια.

Όπως αναφέρθηκε και στα προηγούμενα κεφάλαια, κοινό χαρακτηριστικό των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης, υπήρξε η υστέρηση στην αναμόρφωση των τραπεζικών τομέων, σε σχέση με τις αντίστοιχες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, πολλές από τις οποίες είναι ήδη μέλη της Ε.Ε. Οι καθυστερήσεις αυτές, σχετίζονται άμεσα με τη γενικότερη καθυστέρηση στη διαδικασία μετάβασης της οικονομίας. Συνολικά, από τις πέντε βαλκανικές χώρες, την μεγαλύτερη πρόοδο τόσο στη μετάβαση της οικονομίας όσο και στην αναμόρφωση του τραπεζικού τομέα, έχουν επιδείξει αναμφισβήτητα η Βουλγαρία και η Ρουμανία. Συνοπτικά, η τραπεζική αγορά στα Βαλκάνια χαρακτηρίζεται πλέον από:

- Η διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων έχει σχεδόν ολοκληρωθεί. Σημαντική εμπλοκή του κράτους στην εγχώρια αγορά υπήρχε μόνο στη Σερβία και τη Ρουμανία, η οποία έπαυσε ως ένα βαθμό να υφίσταται, με την πώληση σε ξένες τράπεζες μερικών από τις τελευταίες μεγάλες τράπεζες υπό κρατικό έλεγχο.
- Καθώς έχει εισέλθει σημαντικός αριθμός ξένων τραπεζών στην περιοχή, το μερίδιο αγοράς τους παρουσιάζει συνεχή αύξηση. Οι ξένες τράπεζες έχουν εισάγει σειρά καινοτόμων τραπεζικών προϊόντων και έχουν συνεισφέρει καθοριστικά στον εκσυγχρονισμό του τραπεζικού συστήματος.
- Το νομικό και εποπτικό πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών, έχει ως ένα σημαντικό βαθμό συγκλίνει με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Όλες οι χώρες έχουν υιοθετήσει τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, ενώ βρίσκονται σε διαδικασία εφαρμογής της νέας συνθήκης της Βασιλείας, που καθορίζει τις εποπτικές απαιτήσεις παγκοσμίως.
- Παρατηρείται ακόμα υψηλή συγκέντρωση σε ορισμένες αγορές, με τις μεγάλες πρώην κρατικές τράπεζες, να διατηρούν σημαντικό μερίδιο αγοράς.
- Το σύνολο της χρηματοδότησης προς τον ιδιωτικό τομέα σαν ποσοστό του ΑΕΠ, αυξήθηκε σημαντικά τα τελευταία χρόνια, ενώ σταδιακά έχει παρατηρηθεί στροφή προς τον τομέα της λιανικής τραπεζικής. Εντούτοις, η χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση παραμένει χαμηλή σε σχέση με τις λοιπές αναπτυγμένες χώρες.
- Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων έναντι του συνόλου, μειώνεται σταδιακά, με εξαίρεση την ΠΓΔΜ και τη Σερβία / Μαυροβούνιο. Μετά όμως την πιστωτική επέκταση των τελευταίων ετών, οι τράπεζες θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα

προσεκτικές, προκειμένου να αποφύγουν πιθανή επιδείνωση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου τους.

- Οι τραπεζικοί τομείς σε όλες τις χώρες εμφανίζουν ικανοποιητική κεφαλαιοποίηση. Όπως αναμενόταν, ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας σε κάθε χώρα έχει μειωθεί τα τελευταία έτη λόγω της πιστωτικής επέκτασης. Βρίσκεται όμως σε επίπεδα αρκετά άνω των ελαχίστων ορίων.

Στο άμεσο μέλλον, αναμένονται οι ακόλουθες εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης:

- Θα συνεχιστεί στο μεσοπρόθεσμο διάστημα η ανάπτυξη του βαλκανικού τραπεζικού τομέα, με αύξηση της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης. Βέβαια, στη Βουλγαρία ο ρυθμός επέκτασης μετά το 2003 ήταν αρκετά υψηλός. Εκεί, η Κεντρική Τράπεζα έλαβε ορισμένα μέτρα περιορισμού της πιστωτικής επέκτασης, ώστε να μη δημιουργηθεί κίνδυνος για τη χρηματοοικονομική σταθερότητα. Παρόμοια φαινόμενα είναι πιθανό να εμφανισθούν και σε άλλες χώρες.
- Θα ολοκληρωθεί η διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων στη Ρουμανία και στη Σερβία / Μαυροβούνιο, στην οποία πρωτεύοντα ρόλο θα παίζουν οι ξένες τράπεζες. Ήδη με στοιχεία 2005 και 2006, οι ιδιωτικοποιήσεις των εναπομεινάντων κρατικών τραπεζών έχουν προχωρήσει σημαντικά.
- Είναι ιδιαίτερα πιθανό, ορισμένες μικρές τράπεζες με μερίδια αγοράς κάτω του 1%, να εξέλθουν από την αγορά. Ήδη, λαμβάνοντας υπόψη το σχετικά χαμηλό ύψος του συνολικού ενεργητικού των τραπεζικών συστημάτων σε κάθε χώρα, η ύπαρξη αριθμού τραπεζών από 16 στην Αλβανία έως 40 στη Σερβία / Μαυροβούνιο, είναι ίσως μεγαλύτερη της απαραίτητης.
- Παρά το γεγονός ότι σύγχρονα τραπεζικά προϊόντα θα προσφέρονται όλο και περισσότερο στο μέλλον, στις τραπεζικές εργασίες θα συνεχίσουν να κυριαρχούν η αποδοχή καταθέσεων και οι χρηματοδοτήσεις. Μόνο μακροπρόθεσμα αναμένεται οι επιχειρήσεις και ιδίως οι αποταμιευτές να χρησιμοποιήσουν πιο σύνθετα χρηματοοικονομικά προϊόντα.
- Η κερδοφορία των τραπεζών, αναμένεται να κυμανθεί σε υψηλά επίπεδα. Παρά το γεγονός ότι τα περιθώρια επιτοκίου σταδιακά θα μειωθούν, η επίπτωση στην κερδοφορία θα αντισταθμιστεί από την αύξηση της αποτελεσματικότητας στη λειτουργία των τραπεζών.

5.2. Πρόσφατες εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης.

5.2.1. Αλβανία

Ο ανταγωνισμός στην τραπεζική αγορά έχει αυξηθεί, καθώς η πρώην Savings Bank λειτουργούσε κυρίως σαν Ταμειυτήριο και δεν είχε σημαντικό χαρτοφυλάκιο δανείων. Αυτό αποτελεί πρόκληση για τις λοιπές τράπεζες στη χώρα καθώς ο ανταγωνισμός αναμένεται να ενταθεί περαιτέρω. Αμέσως μετά την εξαγορά της Savings Bank, η τράπεζα προχώρησε σε πρόσληψη και εκπαίδευση 205 υπαλλήλων διαχείρισης πιστοδοτήσεων, στην εγκατάσταση 100 ATM, ενώ ανέλαβε την μισθοδοσία όλων των υπαλλήλων του Αλβανικού δημοσίου. Οι πιστοδοτήσεις προς τον ιδιωτικό τομέα σαν ποσοστό του ΑΕΠ αυξάνονται σταδιακά, αλλά ανέρχονται σε ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο (μόλις 7,5% του ΑΕΠ). Καθώς μεγάλο μέρος του ισολογισμού των τραπεζών, αποτελούν τοποθετήσεις σε διατραπεζική αγορά και ομόλογα, φαίνεται ότι τράπεζες δεν είναι προς το παρόν διατεθειμένες να αναλάβουν υψηλά ρίσκα. Η πιστωτική επέκταση αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά τα επόμενα έτη, ιδίως στον τομέα της λιανικής τραπεζικής.

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στο σύνολο των δανείων σε επίπεδο συστήματος ανήλθαν σε 6,3%, παρουσιάζοντας σταδιακή πτώση. Η κερδοφορία του αλβανικού τραπεζικού τομέα ανήλθε σε ικανοποιητικά επίπεδα. Ο ελάχιστος δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας έχει τεθεί από την Κεντρική Τράπεζα στο 12%, ενώ ο μέσος όρος του τραπεζικού συστήματος ανήλθε το 2004 σε 21,6%. Μετά την αναμενόμενη πιστωτική επέκταση ο δείκτης αναμένεται να κατέλθει σε επίπεδα κοντά στο 15%. Προκειμένου να ενισχυθεί η χρηματοοικονομική σταθερότητα, το ελάχιστο κεφάλαιο για την ίδρυση μιας τράπεζας ορίστηκε στα Lek 1 δις από Lek 700 εκ.

Συνολικά, το αλβανικό τραπεζικό σύστημα έδειξε έως σήμερα τάση σχετικής αποστροφής στον κίνδυνο. Η αναμενόμενη πιστωτική επέκταση, χρήζει την ανάγκη ύπαρξης στις τράπεζες αυστηρών μηχανισμών εκτίμησης του πιστωτικού κινδύνου. Για το σκοπό αυτό, η Κεντρική Τράπεζα της Αλβανίας προχώρησε στα τέλη του 2006 στη σύσταση «Λευκού Τειρεσία»⁶, όπου καταχωρούνται πλήρως τα ανοίγματα των πιστωτικών ιδρυμάτων ανά πελάτη.

⁶ Η βάση δεδομένων αυτή, περιλαμβάνει το σύνολο των χορηγήσεων των τραπεζών προς τις επιχειρήσεις και τα φυσικά πρόσωπα.

5.2.2. Βουλγαρία

Ο τραπεζικός τομέας της Βουλγαρίας γνώρισε σημαντική ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια και ιδίως το 2004 και το 2005. Στα τέλη του 2005, 34 πιστωτικά ιδρύματα δραστηριοποιούνταν στη χώρα, εκ των οποίων 25 ήταν ξένων συμφερόντων. Η διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων στη χώρα έχει σχεδόν ολοκληρωθεί με ελάχιστη παρουσία του κράτους με ποσοστό 2,3% (δύο μικρά πιστωτικά ιδρύματα) το 2004. Οι πιστοδοτήσεις σαν ποσοστό του ΑΕΠ ανήλθαν σε 23,2% για το 2004, ποσοστό που είναι και το υψηλότερο μεταξύ των χωρών της Ν.Α. Ευρώπης. Χαρακτηριστικά, οι πιστοδοτήσεις προς τον ιδιωτικό τομέα σαν ποσοστό του ΑΕΠ στις 31.12.04 ήταν 70% για την Ελλάδα και 103% για την ευρωζώνη.

Προκειμένου να περιορίσει τον υψηλό ρυθμό πιστωτικής επέκτασης (υπό το φόβο «υπερθέρμανσης» της οικονομίας), η Κεντρική Τράπεζα της χώρας πήρε ορισμένα μέτρα, τα οποία όμως δεν στάθηκαν ικανά να αποτρέψουν τους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης με αποτέλεσμα η Κεντρική Τράπεζα να επανέλθει με συμπληρωματικά μέτρα τον Απρίλιο του 2005. Σύμφωνα με αυτά, εάν ο ρυθμός πιστωτικής επέκτασης μιας τράπεζας ξεπερνά συγκεκριμένο όριο, θα υποχρεούται να διατηρεί υψηλότερα ελάχιστα διαθέσιμα.

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στο σύνολο των δανείων, ανήλθαν σε 3,7% για το 2004 και 2,5% για το 2005, παρουσιάζοντας σταδιακή πτώση σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Βέβαια, στην περίπτωση της Βουλγαρίας, η σημαντική πτώση του ποσοστού σχετίζεται εν μέρει με την σημαντική αύξηση των δανείων τα τελευταία δύο έτη. Έχουν γίνει όμως σημαντικά βήματα τόσο από πλευράς Κεντρική Τράπεζας που έχει συστήσει «Λευκό Τειρεσία» από το 2000, όσο και από πλευράς τραπεζών, που έχουν υιοθετήσει σύγχρονα συστήματα διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου.

5.2.3. Π.Γ.Δ.Μ.

Ο τραπεζικός τομέας παρουσιάζει σχετικά μικρή πρόοδο τα τελευταία έτη, επηρεασμένος από τους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης στη χώρα. Η χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, με τις πιστοδοτήσεις προς τον ιδιωτικό τομέα σαν ποσοστό του ΑΕΠ να ανέρχονται σε 24,2% το 2005, παρουσιάζοντας μικρή αύξηση τα τελευταία έτη. Παρόλα αυτά παρατηρείται και στην ΠΓΔΜ, σταδιακή στροφή των τραπεζών στη λιανική τραπεζική, με τις πιστοδοτήσεις προς τα νοικοκυριά σαν ποσοστό του ΑΕΠ να αυξάνονται σταδιακά την τελευταία τριετία,

Στο άμεσο μέλλον, χρειάζεται να γίνουν επιπλέον προσπάθειες σε διάφορους τομείς για την αναμόρφωση του τραπεζικού τομέα, όπως το πλαίσιο εταιρικής διακυβέρνησης και η εναρμόνιση της νομοθεσίας με αυτή της Ε.Ε.

5.2.4. Ρουμανία

Τα τελευταία έτη, η χώρα παρουσιάζει συνεχή βελτίωση στη διαδικασία μετάβασης του τραπεζικού συστήματος. Στα τέλη του 2005, 39 τράπεζες δραστηριοποιούνταν στη χώρα, εκ των οποίων 36 ήταν ξένα πιστωτικά ιδρύματα. Οι ιδιωτικοποιήσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς και οι δύο τράπεζες κατέχουν σημαντικά μερίδια αγοράς και με την απόκτησή τους από ξένες τράπεζες, θα ενταθεί περαιτέρω ο ανταγωνισμός.

Παρά την αύξηση της χρηματοοικονομικής διαμεσολάβησης τα τελευταία χρόνια, οι πιστοδοτήσεις προς τον ιδιωτικό τομέα σαν ποσοστό του ΑΕΠ παραμένουν ιδιαίτερα χαμηλές, σε σχέση τόσο με τις χώρες της ευρωζώνης όσο και με τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης σε μετάβαση. Ο τραπεζικός τομέας φαίνεται να υστερεί σε ανάπτυξη σε σχέση με τη μακροοικονομική πρόοδο

5.2.5. Σερβία / Μαυροβούνιο

Στα τέλη του 2005, ο τραπεζικός τομέας στη Σερβία / Μαυροβούνιο αποτελείται από 40 πιστωτικά ιδρύματα, εκ των οποίων 17 ήταν ξένες τράπεζες. Η τραπεζική αγορά χαρακτηρίζεται ως πολυπληθής σε σχέση με τον πληθυσμό της χώρας και αναμένεται νέο κύμα συγχωνεύσεων ή εξόδου τραπεζών από την αγορά. Στη Σερβία / Μαυροβούνιο ήταν υπό συνεχή εξέλιξη η διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων, καθώς αρκετές κρατικές τράπεζες εξαγοράστηκαν από ξένες τόσο το 2004 όσο και το 2005. Στα τέλη του 2005, το μερίδιο αγοράς των κρατικών τραπεζών ανήλθε σε 23%.

Η χρηματοοικονομική διαμεσολάβηση βρίσκεται σε σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα, λαμβάνοντας υπόψη το σύντομο χρονικό διάστημα από την έναρξη της διαδικασίας της μετάβασης για τη χώρα. Οι δανειοδοτήσεις προς τον ιδιωτικό τομέα σαν ποσοστό του ΑΕΠ, ανήλθαν για το 2004 σε 21,5%, γεγονός που σχετίζεται τόσο με πιστοδοτήσεις επιχειρηματικής όσο και λιανικής τραπεζικής

Το τραπεζικό σύστημα της Σερβίας/Μαυροβουνίου είναι επαρκώς κεφαλαιοποιημένο, με το δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας να ανέρχεται σε 27,9% στα τέλη του 2004. Στις αρχές του 2005, η Κεντρική Τράπεζα αύξησε το ελάχιστο απαιτούμενο επίπεδο για το δείκτη σε 10% από 8%, σε μια προσπάθεια να ενισχυθεί η σταθερότητα του

χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στα τέλη του 2005, ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας ανήλθε σε 26%. Επιπλέον, την ίδια περίοδο αυξήθηκε το ελάχιστο όριο κάλυψης των αποταμιευτών από το Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων σε €3.000.

Στα τέλη του 2005, ο δείκτης αναμόρφωσης του τραπεζικού συστήματος που υπολογίζει η EBRD, ανήλθε σε 2,7 παρουσιάζοντας συνεχόμενη πρόοδο τα τελευταία έτη. Συνολικά, παρά τα σημαντικά βήματα προόδου που έχουν πραγματοποιηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, χρειάζεται επιπλέον προσπάθεια στην προώθηση των μεταρρυθμίσεων και ειδικότερα σχετικά με τις ιδιωτικοποιήσεις, την παροχή πιο σύγχρονων τραπεζικών προϊόντων και την βελτίωση του θεσμικού πλαισίου. Η ενίσχυση της εμπιστοσύνης των αποταμιευτών, η εισαγωγή αποτελεσματικότερων μεθόδων μέτρησης πιστωτικού κινδύνου και η αποτελεσματική αναδιοργάνωση των επιχειρήσεων, θα ωθήσει την ανάπτυξη στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ Ν.Α ΕΥΡΩΠΗ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΓΙΑ ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΑ

6.1 Η Διεθνής χρηματοοικονομική κρίση και η θέση του ελληνικού χρηματοοικονομικού συστήματος

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση λειτουργεί ως τεστ αντοχής της ελληνικής οικονομίας. Η διεθνής κρίση έχει δημιουργήσει τρία κύρια προβλήματα: Έλλειψη ρευστότητας, αφερεγγυότητα και μείωση της μόχλευσης. Η μείωση της μόχλευσης μεταφέρει την κρίση από τον χρηματοοικονομικό χώρο στη πραγματική οικονομία και πηγάζει από τα προηγούμενα δύο προβλήματα, την αφερεγγυότητα και την έλλειψη ρευστότητας.

Μειωμένη μόχλευση σημαίνει ότι οι τράπεζες προσπαθούν να περιορίσουν το μέγεθος τους μέσω των δανείων τους επειδή δεν δύνανται να βρουν τα απαραίτητα κεφάλαια για να υποστηρίξουν τις δραστηριότητες τους. Έτσι, περιορίζουν τις πιστώσεις και οδηγούν τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά σε συρρίκνωση των δραστηριοτήτων τους, γεγονός που σημαίνει μείωση του προσωπικού, αύξηση της ανεργίας, λιγότερο εισόδημα και επιμήκυνση της ύφεσης.

Στα θέματα φερεγγυότητας οι ελληνικές τράπεζες εμφανίζονται ισχυρές σε σχέση με πολλές άλλες ευρωπαϊκές τράπεζες ανεπτυγμένων χωρών. Ο λόγος Ιδίων κεφαλαίων προς ενεργητικό των ελληνικών τραπεζών είναι από τους υψηλότερους στην Ευρώπη. Η κατάταξη των επιμέρους κυριότερων τραπεζών αναδεικνύει ως καλύτερη της EFG International στην Ελβετία με 13.52% και ως χειρότερη την DEXIA με 1,67% στο Βέλγιο.

Ο λόγος είναι ότι, οι Ελληνικές τράπεζες υπήρξαν συντηρητικές καθώς δεν χρειάστηκε να ρισκάρουν επικίνδυνα για να βελτιώσουν σημαντικά την αποδοτικότητα τους. Το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα απελευθερώθηκε σχετικά νωρίς και είχε ήδη κάνει τις απαραίτητες διορθωτικές μεταρρυθμίσεις

Το ζήτημα της έλλειψης ρευστότητας είναι πιο επικίνδυνο για της Ελληνικές τράπεζες διότι δεν έχει να κάνει με το πόσο υγιές είναι, αλλά με την υπάρχουσα πίεση και έλλειψη ρευστότητας στη διεθνή διατραπεζική αγορά. Η πίεση αυτή δεν έχει εκλείψει ακόμα, πάρα τις κυβερνητικές προσπάθειες στις επιμέρους χώρες. Το πρόβλημα μάλιστα είναι σχετικά μεγαλύτερο στην Ευρώπη από τις ΗΠΑ .

6.2 Οι επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής κρίσης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα

Σε ότι αφορά την Ελλάδα, και ειδικά το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης ήταν σαφώς περιορισμένες σε σχέση με

εκείνες που επήλθαν στα χρηματοπιστωτικά συστήματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Αυτό οφείλεται σε δύο βασικούς λόγους:

Πρώτον, οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν στο χαρτοφυλάκιό τους, όπως οι τράπεζες του εξωτερικού που αντιμετώπισαν προβλήματα φερεγγυότητας, «τοξικά ομόλογα» των οποίων οι τιμές μειώθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Συνεπώς, οι ελληνικές τράπεζες δεν ήταν υποχρεωμένες να καταγράψουν ζημιές από τέτοια ομόλογα. Θα πρέπει δε να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν λόγο να επενδύσουν σε τέτοιου είδους ομόλογα καθώς η ανάπτυξή τους κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών βασίστηκε:

- Στην επέκταση της δραστηριότητάς τους στη στεγαστική και την καταναλωτική πίστη, η οποία απελευθερώθηκε στην Ελλάδα την ίδια εποχή που ξένες τράπεζες άρχισαν να επενδύουν σε αυτά τα ομόλογα λόγω έλλειψης άλλων πηγών κερδοφορίας, καθώς και
- Στη διεθνή τους δραστηριότητα που γνώρισε κατά το ίδιο διάστημα πολύ μεγάλη ανάπτυξη.

Δεύτερον, οι ελληνικές τράπεζες διαθέτουν υψηλή κεφαλαιακή επάρκεια, συνεπώς ήταν και είναι θωρακισμένες απέναντι στους κινδύνους που ανέκυψαν, με αποτέλεσμα να είναι ασφαλείς και οι καταθέτες τους. Η φερεγγυότητα των ελληνικών τραπεζών δεν κινδύνευσε από αυτήν την κρίση, διότι δεν υπήρχαν οι δίαυλοι για τη μετάδοση και στην Ελλάδα των προβλημάτων που ανέκυψαν στις χώρες που επλήγησαν κατά κύριο λόγο από την κρίση. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο στην Ελλάδα (όπως και σε άλλες χώρες), ακριβέστερο θα ήταν να γίνεται λόγος όχι για κρίση, αλλά για «αναταραχή» ή «αναστάτωση». Ο μοναδικός δίαυλος που αφορούσε και την Ελλάδα ήταν η αύξηση των επιτοκίων που σημειώθηκε στη διατραπεζική αγορά (η οποία δεν είναι ελληνική αλλά πανευρωπαϊκή). Στο σημείο αυτό πρέπει, όμως επίσης να επισημανθεί, ότι εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από τη διατραπεζική αγορά για την άντληση ρευστότητας υπάρχει, αλλά είναι περιορισμένη. Σε γενικές γραμμές, οι τράπεζες χρησιμοποιούν τρεις πηγές δανεισμού για την άντληση ρευστότητας μέσω της οποίας προβαίνουν στο δανεισμό επιχειρήσεων και νοικοκυριών:

- τις καταθέσεις του αποταμιευτικού κοινού,
- τις καταθέσεις από τη διατραπεζική αγορά (δηλαδή από άλλες τράπεζες που έχουν πλεονάζουσα ρευστότητα)

- από τη νομισματική τους αρχή, δηλαδή στην περίπτωση των ελληνικών τραπεζών (όπως και σε όλα τα κράτη μέλη της ευρωζώνης) από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, μέσω κρατικών ομολόγων.

Η βασική πηγή δανεισμού των ελληνικών τραπεζών ήταν και συνεχίζει να είναι οι καταθέσεις του αποταμιευτικού κοινού.

6.3 Οι ελληνικές τράπεζες κατά την περίοδο της κρίσης

Η Εθνική Τράπεζα εμφανίζει τη μεγαλύτερη έκθεση στη Τουρκία που αντιστοιχεί στο 19% των συνολικών της χορηγήσεων. Συνολικά στο εξωτερικό έχει διαθέσει πάνω από € 18 δις. Ισχυρή παρουσία έχει και στη Βουλγαρία. Το 13% των δανείων της Alpha Bank έχει χορηγηθεί στο εξωτερικό, ενώ τη μεγαλύτερη έκθεση εμφανίζει η Ρουμανία.

Μεγάλη έκθεση της Eurobank στο εξωτερικό, όπου έχει χορηγήσει το 26% των συνολικών δανείων της με χώρες αιχμής κυρίως τις Ρουμανία, Βουλγαρία και Πολωνία. Επίσης και η Τράπεζα Πειραιώς έχει διαθέσει περίπου το 20% των δανείων της στο εξωτερικό με Ρουμανία και Βουλγαρία να κατέχουν τη μερίδα του λέοντος.

Βάση εκτιμήσεων το 2010 τα κέρδη της Εθνικής από το εξωτερικό θα διαμορφωθούν στα 580-600 εκατ. € από 672 εκατ. το 2009. Μόνο από την Finansbank η Εθνική προβλέπει ότι τα κέρδη θα διαμορφωθούν πάνω από 400 εκατ. € το 2010.

Η Alpha από κέρδη 95 εκ. το 2008 στο εξωτερικό πέτυχε κέρδη 47 εκ. το 2009 και περίπου 55 εκατ. το 2010. Η Eurobank από κέρδη € 137 εκατ. το 2008, εμφάνισε ζημίες 44 εκ. το 2009. Το 2010 μάλλον θα περιοριστεί σε ζημίες 25 εκ.

Η Πειραιώς εμφάνισε κέρδη περίπου € 68-70 εκ. το 2009 από το εξωτερικό συγκριτικά με τα € 143 εκ. κέρδη του 2008. Για το 2010 αναμένεται να επιτύχει κέρδη πάνω από € 80-85 εκ.

Η ΑΤΕ από κέρδη περίπου € 10 - 11 εκ. το 2008, συνεχίζει να εμφανίζει οριακά κέρδη στις Ρουμανία και Σερβία. Σε καμία περίπτωση τα προβλήματα δεν έχουν ξεπεραστεί. Όμως μετά τη μεγάλη επιβράδυνση του ΑΕΠ παρατηρείται αναστροφή τάσης.

6.4 Μελλοντικές προοπτικές

Η διεθνής οικονομική κρίση που βιώνουμε είναι έντονη, με σπάνια χαρακτηριστικά. Για πρώτη φορά έπειτα από πολλά χρόνια, η παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη προβλέπεται να είναι αρνητική, ενώ η ανεργία αυξάνεται με γρήγορο ρυθμό.

Η κρίση εκδηλώθηκε στην Ελλάδα με σχετική καθυστέρηση. Οι συνέπειες της αναμένεται να έλθουν αργότερα και να είναι ίσως μικρότερες λόγω συγκεκριμένων αιτιών, όπως η δομή της οικονομίας που στηρίζεται κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών, αλλά και στον ισχυρό ρόλο του δημόσιου τομέα ως εργοδότη σταθερής απασχόλησης.

Ωστόσο, ελλοχεύει ο κίνδυνος η ανάκαμψη να έλθει πιο αργά από ότι στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, εξαιτίας των διαρθρωτικών αδυναμιών της οικονομίας που επιβραδύνουν σημαντικά τα ανακλαστικά της.

Οι ελληνικές τράπεζες, παρά την ένταση της κρίσης, την αντιμετωπίζουν μέχρι τώρα ιδιαίτερα ικανοποιητικά, καθώς όλα αυτά τα χρόνια παρέμειναν στο πεδίο των «παραδοσιακών» τραπεζικών δραστηριοτήτων, διατηρώντας ισχυρή κεφαλαιακή βάση -ικανή να αντέξει σε δύσκολες καταστάσεις- και με χαμηλό επίπεδο μόχλευσης.

Επίσης, στις αγορές των Βαλκανίων ο δανεισμός του ιδιωτικού τομέα προς το σύνολο του ΑΕΠ είναι αρκετά χαμηλότερος από τον ευρωπαϊκό μέσο. Κατά μεγάλο ποσοστό, άλλωστε, οι ελληνικές τράπεζες χρηματοδοτούν και υποστηρίζουν στην περιοχή αυτή επιχειρήσεις ελληνικών συμφερόντων. Εκτιμάται ότι παρά τις δυσκολίες της οικονομικής συγκυρίας, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά (ικανό management, δυνατή κεφαλαιακή βάση, ισχυρούς ισολογισμούς) που θα του επιτρέψουν να ξεπεράσει την κρίση.

Παρά τις σημερινές αρνητικές εξελίξεις, οι μακροπρόθεσμες προοπτικές της Ελλάδας και των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παραμένουν θετικές. Από την άποψη αυτή η οικονομία μας, αλλά και το τραπεζικό μας σύστημα μοιάζει να βρίσκονται σε καλύτερη θέση από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Ωστόσο, εξαιτίας των διαρθρωτικών αδυναμιών της οικονομίας μας, απαιτείται η άμεση λήψη μέτρων, που θα αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τη σημαντική επιβράδυνση της ανάπτυξης, αλλά και μέτρων που θα δρομολογούν την επίλυση των μακροχρόνιων προβλημάτων.

6.5 Οι επιπτώσεις της κρίσης στην ελληνική και στις Βαλκανικές οικονομίες.

Το 2009 ήταν μια δύσκολη χρονιά, ωστόσο η ελληνική οικονομία παρουσίασε ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που βοηθούν στην άμβλυνση των επιπτώσεων της κρίσης σε σύγκριση με άλλες χώρες.

Η σχετικά κλειστή μας οικονομία, με χαμηλότερη εξαγωγική δραστηριότητα από άλλες χώρες, το δύσκαμπτο εργασιακό καθεστώς, η σε μεγάλο βαθμό οικογενειακή

δομή πολλών επιχειρήσεων, το μεγάλο ποσοστό δημοσίων υπαλλήλων, η συνεχιζόμενη ροή κεφαλαίων από την Ε.Ε. αλλά και το μεγάλο ποσοστό ανεπίσημης οικονομίας, παρέχουν μία ιδιότυπη προστασία.

Το εγχώριο τραπεζικό σύστημα βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση χωρίς βάρη από επενδύσεις σε τοξικά προϊόντα, χωρίς σοβαρά προβλήματα ρευστότητας, ενώ η ισχυρή κεφαλαιακή επάρκεια εξασφαλίζει την απορρόφηση κραδασμών ακόμα και στην περίπτωση περαιτέρω επιδείνωσης των οικονομικών συνθηκών.

Οι επιπτώσεις της κρίσης στην ελληνική οικονομία θα ενταθούν τους επόμενους μήνες, ωστόσο πεποιθήσή όλων είναι ότι οι πιέσεις θα είναι ήπιες, ενώ τα όποια προβλήματα θα είναι διαχειρίσιμα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι βασικό συστατικό των κρίσεων, πέραν των εξελίξεων στην πραγματική οικονομία, είναι η ψυχολογία. Θεωρώντας ότι τους τελευταίους μήνες η ψυχολογία υπονομεύεται συστηματικά και η εικόνα που τείνει να σχηματιστεί δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα αδικώντας το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, τις επιχειρήσεις και εν γένει τις αναπτυξιακές δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας.

Πέραν της προσπάθειας όλων να αμβλυνθούν οι επιπτώσεις της κρίσης έχουμε μία ευκαιρία να επιλύσουμε τα χρόνια προβλήματα της οικονομίας μας που καλύπτονταν όλα αυτά τα χρόνια από την υψηλή ανάπτυξη σε ένα πλαίσιο παγκόσμιας ευφορίας. Είναι μία ευκαιρία να μειώσουμε δραστικά τα ελλείμματα, τον πληθωρισμό, το μεγάλο, ακριβό και δυσλειτουργικό κράτος, την υψηλή ανεργία, για να δώσουμε μια νέα μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή πορεία στη χώρα, αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητά της και στηρίζοντας αποτελεσματικά τις πιο αδύναμες κοινωνικές ομάδες.

Κόντρα στις μεγάλες δυσκολίες που δημιουργεί η κρίση, καμία μεγάλη ελληνική τράπεζα δεν εξετάζει την προοπτική σημαντικής μείωσης της παρουσίας της σε κάποια χώρα, πολύ δε περισσότερο οριστικής εγκατάλειψής της. Στελέχη τραπεζών υπογραμμίζουν, ότι η εγκατάλειψη της περιοχής θα είχε σοβαρές επιπτώσεις όχι μόνο για τις τράπεζες αλλά ευρύτερα για το ελληνικό επιχειρείν και εν τέλει την εγχώρια οικονομία. Η δυναμική επέκταση των τραπεζών στην περιοχή τα προηγούμενα χρόνια άνοιξε τον δρόμο σε εκατοντάδες μικρές και μεγάλες εγχώριες εταιρείες να επεκταθούν ή να εξάγουν τα προϊόντα τους σε νέες αγορές. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών (ΕΕΤ), στις χώρες της ευρύτερης περιοχής της ΝΑ Ευρώπης λειτουργούν περισσότερες από 8.000 ελληνικές επιχειρήσεις, πολλές εκ των οποίων πραγματοποιούν εκεί άνω του 20% του

συνολικού τους τζίρου. Οι εν λόγω χώρες είναι από τους σημαντικότερους οικονομικούς εταίρους της Ελλάδας, δεδομένου ότι το 27% των ελληνικών εξαγωγών κατευθύνεται στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης με μακροπρόθεσμο ορίζοντα και με ισχυρά αυξανόμενο ρυθμό, έναντι μόλις 4% των εξαγωγών μας προς τις ΗΠΑ. Τέλος, ένα σημαντικό τμήμα της τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα μας, κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα, προέρχεται από κατοίκους των εν λόγω χωρών. Στελέχη τραπεζών υπογραμμίζουν σε κάθε ευκαιρία ότι η επέκταση στη Βαλκανική χερσόνησο αποτελεί επένδυση στρατηγικού χαρακτήρα και όχι μια περιστασιακή κίνηση με βραχυπρόθεσμο ορίζοντα. Η επέκταση στις νέες αυτές αγορές κόστισε στις τράπεζες πολλά χρήματα, πολύ χρόνο, ενώ απασχόλησε και απασχολεί σημαντικούς ανθρώπινους πόρους. Στο τέλος του 2008 οι εγχώριες τράπεζες είχαν αναπτύξει στις χώρες της περιοχής ένα σύνολο ενεργητικού 53,3 δις. ευρώ, που αντιστοιχεί στο 14% του συνολικού ενεργητικού του ελληνικού πιστωτικού συστήματος, ένα δίκτυο με περισσότερα από 3.500 καταστήματα στο οποίο απασχολούνται 40.000 περίπου εργαζόμενοι. «Όλα αυτά χτίστηκαν με πολύ κόπο, μεγάλο κόστος και η αποχώρηση με την πρώτη δυσκολία θα ήταν καταστροφική μακροπρόθεσμα για τις τράπεζες, καθώς θα στερούσε τον φυσικό χώρο μεγέθυνσης για τα επόμενα χρόνια» τονίζει στέλεχος μεγάλης ελληνικής τράπεζας. Έτσι, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές, οι εγχώριες τράπεζες δεν έχουν προχωρήσει ούτε σε μείωση προσωπικού ούτε σε κλείσιμο καταστημάτων στις αγορές όπου δραστηριοποιούνται, τουλάχιστον όχι σε μεγάλη κλίμακα. Έχουν πραγματοποιηθεί μικρής μόνο κλίμακας κινήσεις μείωσης καταστημάτων, ενώ η κύρια προσπάθεια εστιάζεται στον περιορισμό των λειτουργικών εξόδων. Εδώ και αρκετούς μήνες οι τράπεζες έχουν προχωρήσει στην επαναδιαπραγμάτευση των ενοικίων των καταστημάτων, στον αποτελεσματικότερο έλεγχο των προμηθειών, στη μείωση των δαπανών διαφήμισης και προβολής καθώς και στον δραστικό περιορισμό των bonus και άλλων έκτακτων αμοιβών, ενέργειες που έχουν οδηγήσει στη σημαντική μείωση των λειτουργικών εξόδων. Η προσπάθεια αυτή βρίσκεται σε εξέλιξη και ήδη αποδίδει σημαντικά θετικά αποτελέσματα ενώ σύμφωνα με τα επιτελεία των τραπεζών υπάρχουν περαιτέρω περιθώρια μείωσης των δαπανών.

Επιπλέον οι εξελίξεις στις οικονομίες της περιοχής δεν είναι τόσο άσχημες όσο προβλεπόταν, ενώ τα σενάρια καταστροφής που μετέδιδαν ξένοι οίκοι διαψεύστηκαν. Σε πρόσφατη μελέτη της Eurobank EFG για τις οικονομίες της περιοχής υπογραμμίζεται το συμπέρασμα ότι, παρά τη σημαντική πίεση που δέχθηκαν, οι

οικονομίες της Νέας Ευρώπης δεν κατέρρευσαν. «Οι βραχυπρόθεσμοι κίνδυνοι έχουν υποχωρήσει χάρη στην παρέμβαση των διεθνών οργανισμών και της Ε.Ε., γεγονός που αυξάνει την αισιοδοξία ότι η παρούσα κρίση δεν θα αναχαιτίσει τη διαδικασία σύγκλισης των οικονομιών αυτών με την υπόλοιπη Ευρώπη, που καλούνται να αντιμετωπίσουν με συνέπεια και ορθό σχεδιασμό τις μεσομακροπρόθεσμες προκλήσεις της παγκόσμιας κρίσης» σημειώνεται στη μελέτη. Επιπλέον η προοπτική οικονομικής ενίσχυσης ορισμένων χωρών της Βαλκανικής από το ΔΝΤ τονώνει τις προσδοκίες για ταχύτερη δημοσιονομική προσαρμογή και πειθαρχημένη διαχείριση. Οι τράπεζες στηρίζουν με όλες τους τις δυνάμεις τις θυγατρικές τους και ελπίζουν στην ομαλοποίηση της κατάστασης, στην έξοδο από το τούνελ της κρίσης και σε επόμενο στάδιο στην ανάκαμψη των οικονομιών των χωρών της περιοχής. Παρ' όλα αυτά η πορεία δεν θα είναι εύκολη και οι δυσκολίες που έχουν να διαχειριστούν οι τράπεζες είναι μεγάλες. Οι επιτελείς των τραπεζών αναγνωρίζουν ένα σοβαρό στρατηγικό πρόβλημα των χωρών της περιοχής: το μεγάλο χάσμα μεταξύ αποταμιεύσεων (οι οποίες είναι απογοητευτικά χαμηλές) και επενδύσεων. Η έκρηξη των επενδύσεων στα χρόνια της ευφορίας (που τροφοδότησαν και την ισχυρή οικονομική ανάπτυξη των χωρών της περιοχής) γινόταν μέσω άμεσων ξένων επενδύσεων και τραπεζικού δανεισμού, όμως και οι δύο αυτές πηγές στέρεψαν εξαιτίας της κρίσης.

Στελέχη τραπεζών αναγνωρίζουν ότι το μοντέλο ανάπτυξης των χωρών της περιοχής τα προηγούμενα χρόνια χαρακτηριζόταν από σοβαρές ανισορροπίες, οι οποίες είναι φυσικό να έχουν περάσει και στο τραπεζικό σύστημα και κατ' επέκταση και στις θυγατρικές των εγχώριων τραπεζών. Προσθέτουν ότι σταδιακά θα πρέπει να αποκατασταθεί η ισορροπία στις τοπικές αγορές και στο τραπεζικό σύστημα. Στο περιβάλλον αυτό οι εγχώριες τράπεζες θα πρέπει να αναδείξουν μια νέα στρατηγική ανάπτυξης, η οποία να βασίζεται σε περισσότερο παραδοσιακά μοντέλα, δηλαδή μιας ισόρροπης ανάπτυξης δανείων - αποταμιεύσεων.

Αντιμέτωπες με την ραγδαία επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης βρίσκονται οι εγχώριες τράπεζες. Οι τράπεζες δεν έχουν να αντιμετωπίσουν μόνο την ύφεση στην περιοχή (σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) το 2009 το ΑΕΠ των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης θα μειωθεί κατά 3,7%) αλλά την άνευ προηγουμένου σε ένταση αλλά και ταχύτητα μεταστροφή των δεδομένων. Η γρήγορη αλλαγή των συνθηκών δεν άφησε κανένα περιθώριο προετοιμασίας.

Στο δύσκολο αυτό περιβάλλον η επιδίωξη των τραπεζών είναι μόνο μία: να καταφέρουν να διατηρήσουν με τις μικρότερες δυνατές απώλειες τις θέσεις τους στις γειτονικές χώρες ώστε να είναι εκεί όταν φτάσει η ώρα της ανάκαμψης. Έτσι, για πρώτη φορά μετά από δέκα χρόνια υπερεντατικής επέκτασης στην περιοχή, οι εγχώριες τράπεζες αφήνουν την επίθεση και καταστρώνουν αμυντικές τακτικές: όχι μόνο εγκαταλείπουν -τουλάχιστον προς το παρόν- κάθε σκέψη περαιτέρω επέκτασης, αλλά συρρικνώνουν τις δραστηριότητές τους προκειμένου να προβούν σε περικοπή δαπανών, σημείο που αποτελεί κλειδί για την περαιτέρω επιβίωση. Είναι χαρακτηριστικό ότι, στο τελευταίο τρίμηνο του 2008, οι μεγάλες τράπεζες είτε πάγωσαν κάθε πρόσληψη είτε προχώρησαν σε μικρής κλίμακας απολύσεις στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, εκμεταλλευόμενες το ελαστικό εργασιακό καθεστώς των αγορών της περιοχής. Ειδικότερα, η Εθνική, η Eurobank και η Πειραιώς μείωσαν τον αριθμό του προσωπικού τους κατά το τελευταίο τρίμηνο είτε προχωρώντας σε περιορισμένες απολύσεις είτε μη αντικαθιστώντας προσωπικό που αποχωρεί λόγω συνταξιοδότησης.

6.6 Μονόδρομος η παραμονή στο χώρο των Βαλκανίων

Ανώτατα τραπεζικά στελέχη σημειώνουν ότι η κρίση δημιουργεί μεγάλη πίεση, ωστόσο σημειώνουν ότι η επέκταση στα Βαλκάνια αποτελεί στρατηγική επιλογή και θα ήταν μέγα λάθος η εγκατάλειψη της περιοχής, καθώς κάτι τέτοιο θα είχε πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις για την ελληνική επιχειρηματικότητα και την εγχώρια οικονομία γενικότερα. Οι μεγάλες ελληνικές τράπεζες διαθέτουν περίπου 3.200 καταστήματα σε χώρες της ευρύτερης περιοχής, ενώ έχουν προχωρήσει σε χορηγήσεις πολλών δισεκατομμυρίων ευρώ στις τοπικές οικονομίες. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurobank, στη Ρουμανία αναπτύσσουν δραστηριότητα περί τις 4.750 ελληνικές εταιρίες, στη Βουλγαρία 2.000, στη Σερβία 800, στην ΠΓΔΜ 280 και στην Αλβανία 270 εταιρίες ελληνικών συμφερόντων. Οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης αποτελούν τον βασικό εμπορικό εταίρο της χώρας μας (μετά την ΕΕ) απορροφώντας το 33% των ελληνικών εξαγωγών. Πολλοί οικονομολόγοι αποδίδουν σημαντικό μέρος της εντυπωσιακής ανάπτυξης της εγχώριας οικονομίας τα προηγούμενα χρόνια στην άνθηση της οικονομικής δραστηριότητας στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης. Το να χαθούν όλα αυτά θα ήταν επικίνδυνο για το μέλλον και την ευημερία της χώρας μας.

Παρά τη σπουδαιότητα της αγοράς της ΝΑ Ευρώπης για τις εγχώριες τράπεζες, η κρίση επιβάλλει την προετοιμασία για την αντιμετώπιση μακροχρόνιας βαρυχειμωνιάς για την περιοχή και ακόμα περισσότερο για την αντιμετώπιση ενδεχομένης περαιτέρω επιδείνωσης των συνθηκών. Σημειώνεται ότι, με βάση τις νέες εκτιμήσεις του ΔΝΤ, για το 2009 αναμένεται πτώση του ΑΕΠ κατά 4,1% στη Ρουμανία, χώρα όπου οι ελληνικές τράπεζες έχουν ισχυρή παρουσία, εκτίμηση που αν επιβεβαιωθεί θα έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο τη μεγάλη πτώση των τραπεζικών εργασιών, αλλά παράλληλα και σημαντική αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Η δύσκολη οικονομική κατάσταση αντικατοπτρίζει, σε γενικές γραμμές, τη γενικότερη οικονομική κατάσταση της περιοχής. Έτσι, οι εγχώριες τράπεζες κινδυνεύουν να βρεθούν σε έναν φαύλο κύκλο, όπου όχι μόνο διακυβεύονται σημαντικές χρηματοδοτήσεις που έχουν πραγματοποιήσει στην περιοχή, αλλά παράλληλα να επιβαρύνονται με σημαντικά έξοδα λειτουργίας σε χώρες που δεν θα αποφέρουν έσοδα.

Όλες οι τράπεζες έχουν επεξεργασθεί σχέδια για τη δραστική μείωση των εξόδων τους, μέσω μείωσης προσωπικού και καταστημάτων, σε περίπτωση που οι οικονομικές συνθήκες επιδεινωθούν και δεν επαληθευθούν οι προσδοκίες για σχετικά ταχεία ανάκαμψη.

6.7 Εναλλακτικά σχέδια δράσης ενάντια στη κρίση

Στα εναλλακτικά σχέδια αντίδρασης των τραπεζών περιλαμβάνεται ακόμα και η αποχώρηση από ορισμένες χώρες, όπου θεωρούν ότι έχουν αδύναμη παρουσία, ώστε να συγκεντρώσουν τις δυνάμεις τους σε χώρες που διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα. Μεταξύ των εναλλακτικών λύσεων που εξετάζονται περιλαμβάνονται και επιλεκτικές συγχωνεύσεις θυγατρικών τραπεζών σε συγκεκριμένες χώρες. Μέσω επιλεκτικών συγχωνεύσεων, οι τράπεζες μπορούν άμεσα να ενοποιήσουν δίκτυα - για παράδειγμα στη Ρουμανία - και να προχωρήσουν στο κλείσιμο καταστημάτων και μείωση προσωπικού, περιορίζοντας δραστικά τα έξοδα. Στελέχη τραπεζών αναγνωρίζουν ότι η επιλεκτική συγχώνευση θυγατρικών τραπεζών εκτός Ελλάδας αποτελεί μια αποτελεσματική λύση ανάγκης στην περίπτωση που η διάρκεια της κρίσης επιμηκυνθεί και οι οικονομικές συνθήκες επιδεινωθούν. Ρουμανία, Βουλγαρία και Σερβία αποτελούν τις χώρες όπου όλες οι μεγάλες εγχώριες τράπεζες διαθέτουν ισχυρή παρουσία και οι οποίες προσφέρονται για συνεργασίες. Πάντως, ακόμα και οι επιλεκτικές συγχωνεύσεις θυγατρικών δεν θα είναι εύκολη

απόφαση, καθώς δεν συνηθίζεται τράπεζες να μετέχουν ως μέτοχοι μειοψηφίας σε εταιρίες, την πλειοψηφία των οποίων κατέχουν άλλες ανταγωνιστικές τράπεζες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξιάκης Π. – Πετράκης Π., *«Το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα κάτω από τις εσωτερικές, τις κοινοτικές και τις άλλες διεθνείς εξελίξεις»*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1990.

Βαλντέν Σ., *Το εμπόριο της Ελλάδας με τις Ανατολικές χώρες και η ένταξη τους στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, 1981-1985*, Αθήνα 1988.

Βασιλείου Δ., Ιωαννίδης Α., *«Ιδιωτικοποιήσεις τραπεζών: βασικές έννοιες, μέθοδοι και διεθνής εμπειρία»*, Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, 2003

Δημελή Σ., Κολλιντζάς Τ., Χριστοδουλάκης Ν., *«Οικονομικές Διακυμάνσεις και Ανάπτυξη στην Ελλάδα και την Ευρώπη»*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα 1997.

Θωμαδάκης Σ. – Ξανθάκης Μ., *«Αγορές Χρήματος και Κεφαλαίου»*, Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα 1990.

Κήπας Μ., *«Η συγκρότηση της βαλκανικής περιφέρειας στην περίοδο 1990-1999 και ο ρόλος της Ελλάδας»*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005.

Καραφωτάκης Ε., *Οι Βαλκανικές Οικονομίες στο Πρώιμο Στάδιο Μετάβασης στην οικονομία της αγοράς 1990-1996*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 1998.

Μπότσιου Κ., *«Περιφερειακή συνεργασία στην Ανατολική και Ν.Α. Ευρώπη»*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 1999

Ρωμαίος Γ., *«Ο ρόλος της Ε.Ε. και της Ελλάδος στην οικονομική ανασυγκρότηση των Βαλκανίων»*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 1994

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ναυτεμπορική, Κέρδος, Ημερησία

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

Alpha Bank, ετήσια έκθεση, διάφορες εκδόσεις

Bulgarian National Bank annual reports various issues, website.

Bulgarian Ministry of Finance, website, annual reports

EFG Eurobank, ετήσια έκθεση, διάφορες εκδόσεις

Eurostat, website

National Romanian Bank annual report, various issues

Piraeus Bank, ετήσια έκθεση, διάφορες εκδόσεις

Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, διάφορες εκδόσεις

Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος 1987-2006, Τράπεζας της Ελλάδος.

Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, ετήσια έκθεση, διάφορες εκδόσεις

Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, ετήσια έκθεση, διάφορες εκδόσεις